№ 199 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 15 **1904** ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 15 № 199

ԵՐԵՍՈՒՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція „Мшакъ“.
Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak“.
Տելեֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տելեֆոն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

«ՄՇԱԿ» ԼՐԱԳԻՐԸ

Սեպտեմբերի 1-ից մինչև տարվայ վերջը կարժենայ ՉՈՐՍ ռուբլի։

Դիմել Тифлисъ, редакція «Мшакъ».

Այն անձինք, որոնք վճարել են մինչև սեպտեմբերի 1-ը և ցանկանում են շարունակել լրագիր ստանալը, թող հոգ տանեն վաղօրօք յայտնելու այդ մասին խմբագրութեանը, որպէս զի լրագրի առաքումը չընդհատվի։

Մէկ ամսով բաժանորդ գրվել ցանկացողները վճարում են ՄԷԿ ռուբլի։

Ապառիկ բաժանորդագրութիւն չէ ընդունվում։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Համակրութիւն դէպի գաւառական մամուլը.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մամուլ. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Պատերազմի շուրջը. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ.—Կրթութեան զոհերը։

ՀԱՄԱԿՐՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

—

Ներքին գործերի մինիստրը Վիլնայում դիմելով տեղական մամուլի ներկայացուցիչներին, յայտնեց ի միջի այլոց հետևեալը. «Ես միշտ եղել եմ գաւառական մամուլի բարեկամը, երբ նա բաց կերպով, անկեղծօրէն և բարեացակամ արտայայտում է իսկական պահանջները։ Ես կը մնամ նրա բարեկամը և առաջիկայում»։

Մինիստրի այս խօսքերը, որոնցով նա դիմեց գաւառական մամուլի ներկայացուցիչներին, ցոյց է տալիս, որ գաւառական մամուլին տրվում է որոշ նշանակութիւն և որ գաւառական մամուլի վրա յոյսեր են դրվում, որ նա անկեղծ կերպով արտայայտէ իսկական պահանջների մասին։

Գիտենալ տեղական կարիքները, ճիշտ գաղափար ունենալ երկրի վիճակի մասին, լսել անկեղծ կարծիքներ տեղական պէտքերի մասին—դրանք են այն հիմունքը, որի վրա յենված կարելի է օգնութեան գալ տեղական ազգաբնակութեանը և ծրագրել աջող միջոցներ նրան օգնելու համար։

Լինելով գաւառական մամուլի ներկայացուցիչներից մէկը, մեր լրագիրը իր աշխատակիցներով հնարաւորութիւն ունի բաւական մեծ շրջանի մարդկանց կարիքների և հոգսերի մասին խօսելու։ Մեզ վերապահված սահմաններում մենք արել ենք անցեալում, ինչ որ հնարաւոր է եղել։ Եւ միայն ուրախութիւն կարող ենք զգալ, երբ գաւառական մամուլին տրվում է նշանակութիւն և նրանից սպասվում է անկեղծ խօսք տեղական կարիքների մասին։

Մայրաքաղաքի մամուլը մի քանի ժամանակից ի վեր խօսում է մամուլի կատարելիք դերի մասին առաջիկայում։ Եւ մենք սպասում ենք, որ նա սկսէ իր գործունէութիւնը այն ծաւալով, որի մասին նա աւետում է։ Գաւառական մամուլը յետ չի մնայ և կը կատարէ բարեխղճութեամբ իր պարտաւորութիւնները։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՄՈՒԼ

—

Ռուսաց շօվինիստական մամուլի մէջ վերջին ժամանակներս տեղի ունի մի շատ հետաքրքրական երևոյթ։ Այն մամուլը, որ առաջ իր պաշտպանութեան տակ էր առել ամէն մի յետադիմական միտք, որ առանձին սիրով ազգայնամոլութեան և ազգային ինքնագոհութեան թմրեցնող երգերն էր երգում, նեղսիրտ անհամբերութիւն ցոյց տալով դէպի ազգերի համերաշխութեան, եղբայրութեան գաղափարը, այժմ յանկարծ սկսել է կուրծք ծեծել, աշխարհի բարօրութեան կողմնակից հանդիսանալ։ Կարդում էք բազմաթիւ յօդուածներ այդ մամուլի օրգաններում և չէք հաւատում ձեր աչքերին։ Տարիների ընթացքում թոյն և յանկարծ, մի կարճ ժամանակամիջոցում, մեղր ու կարագ է բղխում այն անմարդասէր, խաւարամիտ էջերից, որոնք ամենքին յայտնի են շատ լաւ։—Այսօր վերամշակված բարեացակամներ, քնքշասիրտ լուսամիտներ են դարձել թէ իշխան Մեշչերսկին իր «Гражданинъ» թերթով, թէ մանաւանդ Սուվորինը իր «Новое Время» հոդմացոյցով։ Հրաշքներ, այո, կատարվում են մեր լուսնի տակ։ Ո՞վ կը կարծէր։ Ռօզգիների, ճորտատիրութեան, դասակարգային տիրապետութեան այնքան եռանդուն, նոյն իսկ տաղանդաւոր երկրպագուն, ինչպիսին է պայծառափայլ իշխան Մեշչերսկին, այսօր խօսում է ինքնավարութեան, զեմստվօի և քաղաքների ինքնավարութեան մասին, խօսում է ոչ թէ իբրև կատաղի թշնամի, ինչպէս էր երէկ, այլ իբրև քնքշասիրտ բարեկամ։ Իսկ Սուվորինը, որ օտարազգիներին, բայց մանաւանդ հրէաներին հալածելու, ծաղրելու, արհամարհելու արհեստը էր գրեթէ վարժեցնում տասնեակ տարիների ընթացքում, յանկարծ յայտարարեց, որ ինքը հակասեմիտական չէ եղել։ Ամենևին։ Եւ առհասարակ, ինչ զարմանալի բաներ են կատարվում Սուվորինեան թերթի ընդարձակ տարածութիւնների վրա։ Նրա առաջնակարգ ներշնչողներից մէկը, Մէնշիկօվ, ընդամենը մի երկու ամիս առաջ պահանջում էր, որ բարձրագոյն դպրոցներում աւելի մեծ խստութիւններ մտցնվեն և կուրծք էր ծեծում, թէ հրէաներն են օգնում Ճապօնիային պատերազմելու Ռուսաստանի դէմ։ Իսկ այսօր։ Ձեզ հաւատալ թէ մի և նոյն մարդու գրչի տակից են դուրս գալիս այն մեղրածորան, աշխարհաշէն մաքերը, որոնք քարոզվում են իբրև փրկութիւն, որոնք մի քանի ամիս առաջ սարսափ և յուսահատութիւն կը պատճառէին նոյն այդ գրողին։ Եւ միայն Մէնշիկօվը չէ այդպէս։ Աշխատակիցները Սուվորինին գերազանցել են ուզում իրանց եռանդուն, իրանց յանկարծակի պայթած ազատամտութեամբ, բարեսրտութեամբ։ Բանը այնտեղին է հասել, որ երկու հարազատները, երկու միանման պտուղներ, իշխան Մեշչերսկի և Սուվորին, կատաղի բանակռիւ են սկսել իրար մէջ և ամէն մէկը ուզում է ապացուցանել, որ ինքը միշտ լաւ է եղել, միշտ մի և նոյն մտքերն է քարոզել։

Ռուսաց մամուլի լուրջ մասը նայում է ազգայնամոլ մամուլի այդ իբարանցման և հանգիստ կերպով արձանագրում է, որ միմեանց արժեն այդ կռուողները, այդ բարեբարները, այդ ազատախօսները։ Սակայն այդ լուրջ մամուլը միանգամայն չէ արհամարհում Սուվորինեան կրծքի տակ բունկված յանկարծակի «լաւութիւնը»։ Ահա ինչ է գրում «Новости» լրագրի աշխատակիցներից մէկը։

Ամէն մէկի համար հետաքրքրական է իմանալ թէ դէպի ո՞ր կողմն է փչում քամին, իսկ կայ կազմված կարծիք, թէ պ. Սուվորինը մեր հողմացոյցներից ամենալաւն է. շարժուն, թեթև, պատուն, լաւ ձիթած, պատենտ ստացած և անսխալ։ Ուստի ամենքը նրան են նայում և նա գիտէ այդ ու հպարտանում է։ «Մեր կարծիքը թանգ են գնահատում,—յայտարարեց նա այս քանի օրը,— այս բանը մեզ ախորժելի է»։

Բայց ցաւը ահա ինչն է. վերջին ժամանակ հողմացոյցը կարծես թէ սկսում է փըչանալ,—արդեօք ժանգոտէլ է հնութիւնից, թէ շա՞տ է հնացել,—ո՞վ գիտէ։ Մի տարի առաջ պ. Սուվորինը յանկարծակի ասաց, թէ «ռուսաց կեանքի գարունն է գալիս»—և ամբողջ մամուլը հաճութեամբ արձանագրեց հողմացոյցի այս փոփոխումը։ Բայց շուտով յայտնի դարձաւ, որ «գարունը» պ. Սուվորինի հնարած բանն էր։

Այժմ, Մեշչերսկու հետ մղած բանակռւի

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀԵՐԸ

—

Հասարակութեան անհրաժեշտ պահանջներից մէկն էլ զաւակներին կրթութիւն տալն է։ Համարեա անխտիր բոլոր ընտանիքները ոչինչ չեն խնայում իրանց փոքրիկների ուսման համար։ Կարծէք, հասարակութիւնը և՛ հասկանալով և՛ բնազդաբար զգում է, որ այդ է պահանջում կեանքի հետզհետէ աւելացող կարիքը, այդ է պահանջում սերունդի և ինքնապաշտպանութեան խնդիրը. առանց կրթութեան մի հատիկ մարդը, ժողովուրդներն ու ազգերը չեն կարող մարդավայել ապրել աշխարհիս երեսին և կարող են կեանքի ու գոյութեան կուի մէջ շուտով ընկնել, ոչնչանալ։

Հասարակութեան և ընդհանրապէս կեանքի պահանջն է, որ բոլոր կրթական հաստատութիւնները՝ սկսած մանկապարտէզից մինչև համալսարանը՝ կեանքի մարդիկ պատրաստեն։ Կեանքի մարդը իր մտաւոր ընդունակութիւններով, ֆիզիքական կազմով ու բարոյական հայեացքներով պէտք է լինի առողջ։ Արդեօք այդ հիմնարկութիւնները դիմում են դրան, արդարացնում են իրանց վրա դրված յոյսերը։

Ընդհանուր կերպով այսքանն է յայտնի, որ կրթութիւնը անաջող պայմաններում կարող է տալ վատառողջ մարդիկ։ Բայց այդքանը բաւական չէ. վերջերս Գերմանիայում կատարված պաշտօնական վիճակագրութիւնը ցոյց է տալիս, որ սովորողների մէջ լինում են նաև ինքնասպաններ։ Քաղվածօրէն մէջ բերենք այս առիթով ռուսաց թերթերից մէկում (Бирж. Вѣд. 1904 թ. № 221. յուլիս 24) լոյս տեսած յօդուածի բովանդակութիւնը։

«Գերմանիայում 1883—1900 թուականը՝ տասնեօթը տարվայ ընթացքում սովորողներից 950 հոգի ինքնասպանութեամբ են վերջ տուել իրանց կեանքին։ Էյլենբուրգ պրօֆէսօրը գտնում է այս քանակութիւնը ուշագրաւ և խոր մտածմունքների առարկայ։

Ի հարկէ սխալ է ինքնասպանութեան դէպքերի մեղքը միայն դպրոցների վրա գցել, բայց գլխաւոր յանցանքը ծանրանում է նրանց վրա։ Էյլենբուրգ պրօֆէսօրի կարծիքով դա առաջ է գալիս այն հանգամանքից, որ կրթական հաստատութիւնները անտես են անում սովորողների անհատական յատկութիւնները, կրթութիւնը առաջ են տանում շաբլօնական ու ռուտինական ձևերով և ստիպում են աշակերտ-աշակերտուհիներին այն կարգ ու կանոններին ենթարկվել, որոնք անցեալ սերունդին պէտքական և օգտակար էին, բայց բոլորովին անպէտք նոր սերունդին։ Այս տեսակ ցաւալի դէպքեր են պատահում մանկավարժութեան մէջ հսկայական հռչակ ունեցող Գերմանիայում։

Երևոյթը յիշելով՝ յօդուածագիրը կարծում է, որ գերմանական շատ դպրոցներում տիրում է խիստ ու զինուորական կարգապահութիւն, որը վերջին տասնամեակների միլիտարիզմի (սպառազինված զրութեան) արդիւնք է։ Մեր ջղային ժամանակը առաջ է բերել բազմաթիւ հարցեր և մտքերն ամէն կողմից շարժել է. երբէք չէ կարելի զօռով—սխալմունքով կանգնեցնել մատաղ սերունդի եռանդոտ ձգտումները, որոնցով աշխատում են իրանց մէջ ծագող հարցերի պատասխանը գտնել և վերջապէս դուրս գալ կասկածների ու միմեանց հետ կռւող զգացմունքների ալիքներից։

Այս տեսակները իր ժամանակին չը գտնելով պաշտպանութիւն, զրկված լինելով խելացի ու հոգատար ղեկավարութիւնից, յուսահատված՝ զրգռման ազդեցութեան տակ դիմում են ինքնասպանութեան, ցանկանալով վերջ տալ իրանց հոգեկան տանջանքներին։ Եթէ անձնասպանութիւն էլ չեն կատարում, երբեմն հոգեպէս ու բարոյապէս այնքան են ընկնում, որ մոռանալով ամէն լաւ բան, անձնատուր են լինում զանազան մոլութիւնների։

Կրթական հիմնարկութիւնների մէջ որքան քիչ ձևականութիւն լինի և որքան նուրբ ու խելացի հետևողութիւն ունենան անհատական առանձնայատկութիւնների վերաբերմամբ, այնքան աւելի կը պակասեն ինքնասպանութեան դէպքերը սովորողների միջից»։

Անկասկած Գերմանիան միակը չէ. նոյն երևոյթը գոյութիւն ունի նաև ուրիշ երկրներում. տարաբաղդաբար ձեռքի տակ չը կայ այդ մասին վիճակագրութիւն, որով կարելի լինէր աւելի պարզ գաղափար կազմել։ Ինչքան երևոյթը ցաւալի, ուշագրաւ և օր առաջ խնամքի կարօտ է, բայց և այնպէս պէտք էր գոհ մնալ, եթէ միայն դրանով սահմանափակվէին կրթութեան զոհերը. դժբաղդաբար այդպէս չէ և ահա ինչու։

Կրթական հիմնարկութիւնները մատաղ սերունդին կարող են հալումաշ անել ծայրահեղ մտաւոր աշխատանքով. դպրոցներից շատերը, մոռացած կեանքի գլխաւոր պահանջը՝ առողջ մարդ պատրաստելու նպատակը՝ մեծ մասով բռնված են սովորեցնելու, շատ սովորեցնելու տենդով։ Նրանք մոռանում են, որ ամեն մի աշակերտ-աշակերտուհի և ընդհանրապէս ամէն մի մարդ կարող է սովորել իր առողջութեան ու խելքի չափով։ Կամ ի նկատի չեն առնում իւրաքանչիւր հասակի և իւրաքանչիւր դասարանի սովորելու կարողութիւնը և կամ ընկնում են չափազանցութիւնների մէջ։ Իւրաքանչիւր կրթական հիմնարկութիւն չափից դուրս լարում է սովորողների ուժը։ Խնայել փոքրերի եռանդն ու աշխատանքը հազուագիւտ բան է։ Դպրոցի ու դասարանի ծրագիրը իր բոլոր մանրամասնութիւններով անցնել մի մեծ պարտականութիւն են համարում. բայց այն էլ ինչ ծրագիր. չէ՞ որ ծրագրերից շատերը չեն կարող դիմանալ ոչ մի մանկավարժական ու առողջապահական քննադատութեան, որովհետև չեն համապատասխանում ոչ փոքրերի հասկացողութեանն ու ուժին, ոչ ներկայ գիտութեան և ոչ էլ մի որ և է երկրի տեղական, կլիմայական ու հասարակական պայմաններին. այդ էլ փոյթ չէ, միայն անցնել որոշված ծրագիրը, ուրիշ ոչինչ. իբր թէ դա է կրթութեան գլխաւոր նպատակը։ Այս հանգամանքը տեսնելով, մարդ կամայ-ակամայ գալիս է այն եզրակացութեան, որ կարծէք ամեն մի կրթական հիմնարկութիւն միմիայն իրանով է զբաղված և իրանով էլ աշխարհը վերջանալու է. շտապում է, որքան կարելի է, շատ և շատ բան անել. կարծէք չեն մտածում, որ աւարտողը կամ դարձեալ իր ուսումը պիտի շարունակէ և կամ կեանքի մէջ մտնէ գործելու. շատ անգամ վերին աստիճանի հարստահարում են սովորողներին, նրանց մտաւոր ու ֆիզիքական ուժերը ծծում-քամում են և շպրտում անողոք կեանքի գիրկը։ Պարզապէս դուրս է գալիս, որ կրթական հաստատութիւններից շատերը ծրագիրն են նպատակ ընդունել և ոչ թէ «կենդանի մարդ» պատրաստելը։

Աճող սերունդը կրթութեան ընթացքում ոչ միայն ճնշված ու ծանրաբեռնված է մտաւոր աշխատանքով, զուրկ է ազատ շարժումներից, կենսունակ խաղերից, այլ և չէ տեսնում պէտք եղած յարգանքը դէպի իր անձնաւորութիւնը։ Շատ անգամ փոքրիկները մինչև կեանքի մէջ մտնելը իրաւունք չունեն իրանց անմեղ կարծիքները ազատ կերպով յայտնել, իրանց խելքի ու հասկացողութեան չափով ասել ու դատել. նրանք չեն կարող վազել, խաղալ ու շարժվել իրանց մարմնական անհրաժեշտ ու օգտակար դրդումների համաձայն. ընդհակառակը մեծ մասամբ պարտաւոր են մտածել, դատել ու շարժվել այնպէս, ինչպէս այս կամ

մէջ, նա նորից և աւելի վճռական ու որոշ կերպով, ցոյց է տալիս արեւմտեան քամի: Եւ նորից մամուլն ու հասարակութիւնը հաճութեամբ արձանագրում են մեր արտօնված հողմացոյցի այդ ցոյց տուած ուղղութիւնը:

Սակայն անցեալ տարվայ սխալը հարկադրում է կասկածել, թէ այժմեան ցուցմունքները ճիշտ են: Եւ եթէ այս անգամ էլ պ. Սուվօրինը սխալված է, այն ժամանակ հասարակութիւնը և մամուլը զուցէ դադարեցնեն իրանց հետաքրքրութիւնը դէպի նրա «կարծիքները»: Այն ժամանակ նա այլ ևս չէ կարող յայտարարել. «դա մեզ ախորժելի է»: Այն ժամանակ պէտք է ասէ. մի հատ էր մեր արտօնված հողմացոյցը, նա էլ փչացել է: Եւ ինչու թագցնել. հէնց այժմ էլ սկսել են արդէն խօսել այդ մասին:

Ինչպէս տեսնում էք, Սուվօրինի համար կենսական անհրաժեշտ նշանակութիւն ունեցող մի հարց է դրված: Հողմացոյցներն էլ չեն կարող անպատիժ մնալ իրանց փոփոխական, երերուն վիճակի մէջ: Ժանգոտած հողմացոյցը, իսկ որ, կարող է բոլորովին կորցնել իր համբաւը:—Յամենայն դէպս, հետաքրքրական է իմանալ, թէ արտօնված հողմացոյցը որքան ժամանակ կը մնայ իր ներկայ դերքի մէջ...

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Մշակի» այսօրվայ համարը բաղկացած է 1½ թերթից:

Մինիստրների կոմիտէտը, լսելով ներքին գործերի մինիստրի առաջարկը օտարերկրացիներին բնակեցնելու համար տեղեր նշանակելու մասին, այն օտար երկրացիներին, որոնց կարելի չեղաւ հեռացնել Ռուսաստանից, վճիռ կայացրեց 1904—1906 եռամեակի ընթացքում կայսրութեան մէջ բնակվելու թողնված օտարերկրացիների հետ 1903 թւականի մայիսի 26-ի այդ առիթով Բարձրագոյն հաստատված կանոնների I յօդուածի 9-դ կէտի հիման վրա հետեւեալ կերպով վարվել. 1) Եւրօպական Ռուսաստանից, Կովկասից, միջին-ասիական նահանգներից հեռացվող օտարահպատակներին ուղարկել Արխանգելսկի, Աստրախանի, Վօլօգդայի, Վեատկայի, Օլօնեցկի, Օրենբուրգի, Պերմի, Տօմսկի, Տօբօլսկի և Ուֆիմի նահանգները. 2) Սիբիրեան նահանգներից աքսորվող օտարականներին բնակեցնել Եակուտսկի շրջանում. 3) Լեհական Թագաւորութեան նահանգներից աքսորվող օտարականներին բնակեցնել Վօլօգդայի նահանգում: (Р. В.)

—

Բագւում տեղական լրագիրների ասելով, սեպտ. 9-ից մինչև 11-ի երեկոն խօլերայով հիւանդացել են (դեռ խօլերա լինելը հաստատված չէ)—ամսիս 9-ին՝ 3 մահմեդական, որոնցից 2-ը մեռել են ամսիս 10-ին: 10-ին հիւանդացել են 8 հոգի, որոնցից 6-ը մահմեդական. մեռել են դրանցից՝ նոյն օրը 2 հոգի, հետեւեալ օրը 1-ը: Ամսի 11-ին հիւանդացել են 4-ը, դրանցից 3-ը մահմեդական:

—

Թիֆլիսի նահանգի ժողովրդական դպրոցների դիրեկտոր Ս. Ն. Շուլգինը քննելով հայոց նախկին ծխական-եկեղեցական դպրոցների շէնքերը Թիֆլիսում, գտաւ, որ նրանցից շատերն անհրաժեշտ կարիք ունեն վերանորոգութիւնների: Դրա համար պէտք է լինելու 2,000 րուբլու չափ ծախք: Բացի դրանից, ասում են որ հայոց այդ նախկին դպրոցներից նրանք, որոնք փակ էին մնացել միջոցներ չը լինելու պատճառով, բացվելու են մօտ ժամանակներս: Հերթական հարցն այժմ Ջրկինեանց եկեղեցու մօտի դպրոցի բացումն է:

—

Ալէքսանդրօպօլի քաղաքային դուման խնդիր է ներկայացրել, որ Թօլլատրվի 1902 թւի դեկտեմբերի 12-ին ներքին գործերի մինիստրութեան հաստատած կանօնադրութեամբ բացված կանանց քաղաքային արհեստանոցում բացվեն երեկոյեան կուրսեր հասակաւոր կանանց համար, որոնք ցերեկներն զբաղված լինելով տնական գործերով, չեն կարող յաճախել արհեստանոց:

—

«С. П. В.» լրագիրն ասում է, որ հաղորդակցութեան ճանապարհների մինիստրութիւնը, ցանկալով ռուսական երկաթուղիների վրա չափազանց ի չարը գործադրվող ճանապարհորդական տոմսակների և անտոմս ճամբորդների առաջն առնել, որոշել է մտցնել նոր ձևի տոմսակներ: Դրանք պէտք է ունենան արժատ և կտրոն. երկուսի վրա էլ պէտք է նշանակված լինի ճամբորդի մեկնելու կայարանը:

—

Հաղորդակցութեան ճանապարհների մինիստրութիւնը, «Н. В.» լրագրի ասելով, Ռուսական կայսրութեան բոլոր երկաթուղիների դէմ եղել են 1181 չարամիտ փորձեր գնացքները խորտակելու 1900, 1901 և 1902 թւերի ընթացքում: Մինիստրութիւնն այդ առիթով ձեռք է առել խիստ միջոցներ:

—

Վերջին ժամանակներս թէ մայրաքաղաքի և թէ գաւառական ռուս մամուլի մէջ երևացին յամառաբար կրկնվող լուրեր, որ ֆինանսների մինիստրութեան իրաւասութեան տակ եղած դպրոցներն անցնելու են ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութեան ձեռքը: «Нов.» լրագիրը հաղորդում է, որ ամենահաստատ աղբիւրից տեղեկացել է, որ ոչ մի այդպիսի հարց անգամ չէ յարուցվել մինիստրական շրջանում. ընդհակառակը, հաստատ կերպով հաղորդվում է, որ ֆինանսների մինիստրութեանն աւելի մեծ իրաւունքներ է տրվելու դպրոցական գործի վերաբերութեամբ:

—

Պետերբուրգում հիմնվել է մի ընկերութիւն, որի նպատակն է գրագիտութիւն տարածել մայրաքաղաքի գործարանների աղքատ բանւորների զաւակների մէջ: Այդ ընկերութեան կանոնադրութեան ծրագիրն արդէն մշակված է և շուտով կը յանձնվի պատշաճաւոր իշխանութեան հաստատութեան համար: Ընկերութեան միջոցները գլխաւորապէս կազմում են անդամավճարները, բացի դրանից օժանդակութիւն են խոստացել և գործարանատէրները:

—

Բագւի երկաթուղու կայարանի եկեղեցու առաջ ատրճանակի մի հարուածով սպանվեց նոյն եկեղեցու քահանայ Սէրգէյ Դավիդօվը: Սպանողն է նոյն եկեղեցու ծառան՝ Ֆէօդօր Բայազինը: Օգնութեան հասնող երկաթուղային պաշտօնեան էլ ստացել մի ծանր վէրք: Ենթադրում են, որ մարդասպանը հոգեկան հիւանդ է:

—

«Тур. В.» լրագիրը հաղորդում է, որ սեպտեմբերի 3-ին, երեկոյեան ժամը 9 և 20 րօպէին Անդիժանում սաստիկ երկրաշարժ տեղի ունեցաւ: Լսվել է ստորերկրեայ մի սաստիկ հարուած, նման թնդանօթի խուլ որոտի: Տեղացի և ռուս ազգաբնակութիւնը դուրս է թռել տներից, թէյարաններից և այլ նման հաստատութիւններից: Այդ վայրկեանին մօտ եկող կառքերի կառապաններն զգացել են, որ կառքերը վեր են թռչում, ցնցվում: Տներում կախված իրերը ճօճացել են: Բայց տների և մարդկանց վնասումներ չեն պատահել:

—

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻՑ մեզ գրում են. «Վերջապէս ախալքալաքցի գիւղացին կարողանում է ազատ շունչ քաշել: Այս տարի չը կան երկրաշարժ, մորեխ, կարստաքեր կարկուտ և այլն, այսինքն պատուհասներ, որոնք մի հարուածով ամբողջ տարվայ գիւղացու աշխատածը ոչնչացնեն, աւերեն: Այս տարի բերքը ընդհանրապէս հիանալի է, մանաւանդ շատ լաւ է գարին: Սառը տեղերում քաղը սկսվել է, իսկ տափաստաններում կալ են ձգել: Սարոտ տեղերը, որոնք համարեա միշտ մրսում էին ցրտից՝ լաւ են»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

Մանջուրական երկրորդ բանակը

Ինչպէս հեռագիրները հաղորդեցին, Բարձրագոյն հրամայված է կազմել մանջուրական երկրորդ բանակ գեներալ Գրիպպենբէրգի հրամանատարութեամբ: Ենթադրելով որ մանջուրական առաջին բանակը, որը մինչև այժմ գործում է Եապօնիայի դէմ, Կուրօպատկինի հրամանատարութեամբ, բաղկացած է 250—300,000 զօրքից, պէտք է ենթադրել նոյնպէս, որ նոր կազմվող երկրորդ բանակը, յամենայն դէպս, 200,000-ից պակաս չը պէտք է բաղկացած լինի: Այդպիսով, Ռուսաստանը մօտ ապագայում կունենայ Եապօնիայի դէմ գրեթէ կէս միլիօն զօրք:

Ռազմական ույժերի այդ աւելացումը անհրաժեշտ էր Ռուսաստանին: Մեր նախկին տեսութիւնների մէջ «Եօթն ամիս պատերազմ» վերնագրով, քաղված «Рус. Вѣд.» լրագրից, մենք ցոյց տուինք, որ ռուսաց անյաջողութիւնների պատճառն այն է, որ հակառակորդ Եապօնիան զօրքերի թւով և նախապատրաստութեամբ գերազանցում է ռուսներին:

Արտասահմանում—ասում է նոյն լրագրի Դ. քննադատը—ներկայ պատերազմը լուրջ ուսումնասիրութեան առարկայ է դարձել բոլոր զինւորական շրջաններում: Մի կարևոր թերութիւն ևս, որ նկատվում է—դա ռուսաց գեներալների անպատրաստութիւնը և տաղանդաւորների պակասութիւնն է նրանց մէջ: Բերլինում հիանում են ռուսաց զինւորների, օֆիցերների, գնդապետների հերոսութեամբ, բայց կարող և տաղանդաւոր զօրապետների պակասութիւնը աչքի է ընկնում: Եօթն ամսվայ ընթացքում, բացի Միշչենկօից և Սամսօնօվից, մի հատ անուն չը հռչակվեց: Բայց թիւրքական պատերազմի ժամանակ քանի քանի գեներալներ հռչակվեցին պատերազմի բեմի վրա: Եւ ահա դրա դէմ առարկում են այն, թէ հռչակվելու համար, այն ևս այդպիսի կարող, քաջ և բազմաթիւ հակառակորդի հետ կռւի մէջ, անհրաժեշտ է ունենալ գոնէ համահաւասար ույժ, նոյն իսկ ույժերի աւելի մեծ քանակութիւն. իսկ եթէ այդ ույժերը չը կան, եթէ նախաձեռնութիւնը միշտ թշնամուն է պատկանում—այստեղ ոչ մի տաղանդ չի օգնի: Կարելի է քաջութիւն, հրաշքներ գործել, հերոսութիւն ցոյց տալ, բայց երբ ույժերը անբաւարար են, որ և է էական աջողութիւն ձեռք բերել անկարելի է: Ներկայումս ռուսաց պատերազմական շրջաններին մնում է միայն կորցրածը յետ առնել և, կանգ առնելով որ և է մի կէտում Մուկդէնի և Խարբինի մէջտեղ,

---

այն հիմարկութիւնն է ցանկանում ու մտածում. թէկուզ դա լինի դարձեալ հակամանկավարժական ու հակաողջապահական, այդ մի և նոյն է: Եթէ չասեմ բոլորովին՝ գոնէ շատ մասով ուշադրութիւն չեն դարձնում սովորողներից իւրաքանչիւրի անձնական յատկութիւններին, նրա ընտանեկան պայմաններին. ամեն մէկի «ես»-ը կամ անհատականութիւնը խեղդված և անուշադրութեան է մատնված: Թոյլ բնաւորութիւն ունեցողները տափակում են, դառնում են կատարեալ փալաս, ինքնուրոյնութիւնից զուրկ արարածներ և համարեա այդպէս էլ մնում են կեանքի մէջ. մեղմ բնաւորութիւն ունեցողները լաւ են համարում լռել և անհամբեր օրերն են համարում, թէ երբ կը լինի ազատվեն այդ անտանելի դրութիւնից. ուժեղ կամքի տէր անհատները իրանց համարձակութեամբ և դիւրագրգռումը ատրված են լինում օր առաջ թողնել դպրոցը: Սրանք էլ միթէ զոհեր չեն...

Մատաղ սերունդին մնացող մի ուրիշ հանգամանքն էլ դասաւանդման մեթօդն է: Շատ սովորեցնելու և արագ անցնելու տենդով բռնված ամեն բան պատրաստի են տալիս սովորողներին. մինչդեռ հակառակն է լինելու. փոքրերը ամեն մի նորութիւն իրանք պէտք է գտնեն դասաւանդողի խելացի ու կանխապէս մշակված հարցերի հիման վրա: Աշակերտ-աշակերտուհիներից շատերը պատրաստի նիւթը լաւ չեն հասկանում. հնար եղած դէպքում առանց հասկանալու անգիր են անում դասը. պարապմունքը ոչ մի հաճոյք չէ պատճառում, վնասվում է երեխաների մտաւորը. մտածելու, դատելու ընդունակութիւնը չէ զարգանում և դառնում են դասագրքերի ու դաստիարակների գերին: Ժամանակի ընթացքում կորցնում են սովորելու բնական հետաքրքրութիւնը. կրթութիւնը նրանց համար դառնում է տանջանք ու զզւանք. ոմանք կիսատ-պռատ թողնում հեռանում են դպրոցից. ոմանք, եթէ աւարտում են, երբէք սիրտ ու հաւաս չեն ունենում կեանքի մէջ ինքնակրթութեամբ պարապելու, անընդունակ են լինում նորութիւն ու թարմութիւն մտցնելու հասարակութեան մէջ և չեն կարողանում բաւարարութիւն տալ կեանքի նոր-նոր պահանջներին: Սրանք էլ իրանց յատամնացութեամբ դարձեալ զոհեր են:

Վատ է ազդում սովորողների առողջութեան, մտաւոր ու բարոյական առաջադիմութեան վրա, նաև թւանշանների ու քննութիւնների սիստեմը: Ինչու համար են թւանշան ու քննութիւն. դրանք վաղուց պէտք է անցած լինէին Տէր-Թոդիկեան դպրոցի փալախկայի ու ծածի շարքը. բայց տարաբաղդաբար դեռ ապրում են. արդեօք նրա համար, որ թւանշանը սովորելու մի խթան ու սպառնալիք է, թէ մի վարձատրութիւն որոշ աշխատանքի համար. իմ կարծիքով այդ բոլորն էլ կան և բոլորն էլ աւելորդ ու վնասակար են: Եթէ դասաւանդութիւնը տարվի ներկայ մանկավարժութեան ուղղութեամբ, առանց այն էլ աշակերտ-աշակերտուհիները բնական հետաքրքրութեամբ կը սովորեն, ապա կը լինեն լաւ թւանշան ստանալու դատարկ մրցումից, ուժասպառ աւելորդ աշխատանքից, ապա կը մնան փոխադարձ չար նախանձից և չի ծնի նրանց մէջ ատելութիւն ու թշնամութիւն դէպի դասատուները, որոնք շատ անգամ չեն կարող ամեն մէկին ճիշդ կերպով գնահատել և ծուր մնաց թէ իրանց այդ խախուտ գնահատութիւնը հրապարակ հանել, վհատութիւն ներշնչել և՛ սովորողներին, և՛ նրանց ծնողներին ու խնամակալներին, երբեմն էլ անտեղի կերպով գոռոզացնել ու փչացնել: Միանգամայն աւելորդ է նոյնպէս քննութիւնը. մանկավարժօրէն դասաւանդողը մինչև տարվայ վերջը բաւարար կերպով պիտի ճանաչած լինի իր սաներին և անցած նիւթն էլ ամբողջացրած. դպրոցի ղեկավարը պէտք է ուսումնասիրած լինի նոյն հիմնարկութիւնը ամբողջ կազմով: Էլ ինչացու են քննութիւնները. ինչու աւելորդ ձեւականութեան համար չարաչարել խեղճ երեխաներին, պատանիներին ու երիտասարդներին. ինչու նրանց ենթարկել հոգեկան յուզմունքների ու տանջանքների, քայքայել նրանց առողջութիւնը, առաջացնել չղայնութիւն, անքնութիւն, ախորժակի կորուստ և այլն. էլ ինչու մի քանի շաբաթվայ մէջ մաշել նրանց տարիների կեանքը, ոմանց թուլացնել, ոմանց յուսահատեցնել և ոմանց էլ շուտով գերեզման գլորել: Քննութիւն ու թւանշան կատարեալ ձևականութիւն են, աճող սերունդի առողջութիւնը խորտակող ձևականութիւն, որը սովորողներից անթիւ զոհեր է տանում զանազան ձևերով:

Այդ բոլորի վրա աւելացրէք դպրոցական շէնքերի հակաողջապահական դրութիւնը, նեղւոր ու մինչև դասակարգի զաւակների ընտանեկան անյարմարութիւնները, մինդի պակասութիւնը, տեսէք թէ ինչ սարսափելի վիճակ կը ստացվի մի շարք սովորողների համար: Ի նկատի առէք և այն հանգամանքը, որ շատ մասով ուսուցիչներն ու վարժուհիները լինում են խամ, մանկավարժական գործին անծանօթ, լիակատար հասկացողութիւն չեն ունենում ոչ ընդհանրապէս մարդու հոգու զարգացման մասին և ոչ էլ մասնաւորապէս մանկական հոգեբանութեան մասին:

Մէկիկ մէկիկ թւած աննպաստ հանգամանքներով վնասվում է աճող սերունդը, վրդովվում է կեանքը, վնասվում է հասարակական առաջադիմութիւնը: Կրթութիւնը այդ տեսակ վատ պայմաններում խլում է զոհեր և զոհեր, խորտակում է շատ ընտանիքների յոյսեր և զրկում հասարակութիւնը՝ ապագայ խոստացող լաւ լաւ ույժերից:

Մի անգամ ևս պիտի ասել, որ բոլոր զոհերի պատճառը միմիայն կրթական հիմնարկութիւնները համարել շատ սխալ է, բայց շատ դէպքերում գլխաւոր մեղքը ընկնում է նրանց վրա:

Այս յուսահատական ու անտանելի դրութիւնից կրթական հաստատութիւններն ազատելու միակ միջոցն է այն, որ վերեւում յիշված պակասութիւնները մէջտեղից հեռացնեն, մատաղ սերունդին չը ծանրաբեռնեն մտաւոր աշխատանքով, յարգեն սովորողների անձնաւորութիւնը, ճանաչեն ու նշանակութիւն տան իւրաքանչիւրի բնաւորութեանն ու առանձնայատկութիւններին, վէն շպրտեն աւելորդ խստութիւններն ու ձեւականութիւնները և բժշկական լուրջ հսկողութիւն մտցնեն: Այն ժամանակ միայն կարելի է յուսալ, թէ կրթութեան զոհերի թիւը կարող է հետզհետէ պակասել:

Արդէն ժամանակն է, որ կրթական հիմնարկութիւնները դրվեն ամենախիստ մանկավարժական ու առողջապահական վիճակի մէջ, պատահաբար կրթութեան ասպարէզն ընկած դաստիարակները հեռացվեն, որոնք հաղիւ թէ կրթութեան հետ են առել, հաղիւ թէ գաղափար ունեն մանկավարժութեան և ընդհանրապէս կրթութեան մասին: Մի և նոյն ժամանակ դասատուի համար բաւական չէ մասնագիտական կրթութիւնը, այլ նա անպատճառ հաստատ ու լայն տեղեկութիւններ պէտք է ունենայ մանկավարժութիւնից և սրտանց սիրէ մատաղ սերունդի կրթական գործը: Վերջերս այդ են պահանջում Ռուսաստանի մայրաքաղաքի թերթերը և շատ իրաւացի կերպով: Սրան հակառակ գնալ՝ կը նշանակէ վտանգի ենթարկել ժողովուրդների ու ազգերի առաջադիմութիւնը, կը նշանակէ թոյլ տալ, որ կրթութիւնը զոհեր և անվերջ զոհեր տանէ:

Տ. Ռաշմաճեանց

Ալէքսանդրօպօլ

սկսել յետադարձ շարժումն դէպի հարաւ, բայց չէ՞ որ դրա համար հարկաւոր է ուժերի աւելի մեծ քանակութիւն և այն էլ թարմ ուժերի։ Եւ ահա այդ պահանջին գոհացումն տալու համար կազմվում է, անկասկած, երկրորդ մանջուրական բանակը։

Սպասում են Բալտիական էսկադրային։ «Echo de Paris» հաւատացնում է, որ Պետերբուրգից ստացված է Պորտ-Արտուրից Չիֆուի վրայով հեռագիր կոնտր-ծովակալ Վիրենից, որը խնդրում է, հնարաւոր եղածին չափ արագացնել բալտիական էսկադրայի ժամանումը։ Ռօժդեստվենսկին կը կարողանայ հասնել ժամանակին, որպէս զի Պորտ-Արտուրում և Վլադիվոստօկում մնացած նաւերի հետ ճակատամարտ տայ ծովակալ Տոգօի հետ։ Ռուսաց նաւերը Պորտ-Արտուրում գտնվում են լաւ վիճակի մէջ։ Կօմանդան անհամբերութեամբ սպասում է կռւել թշնամու հետ և պատռել պաշարողական գիծը։ Վիրենը յոյս ունի, որ եթէ Ռօժդեստվենսկին կը գայ իր ժամանակին, յաղթութեան շանսերը ռուսների կողմը կը լինեն։ (Нов.)։

Պատերազմ թէ հաշտութիւն։ «Daily Telegraph» լրագրի Պետերբուրգի թղթակիցը հաղորդում է այն խօսակցութիւնը, որ ունեցել է մի շատ բարձրաստիճան անձի հետ, որ յայտնել նրան, թէ պատերազմի վերջը, գուցէ, աւելի մօտ է, քան կարծում են։ Ի հարկէ, միջնորդութիւնը անհնարին է, բայց արդէն հաստատված է այն համոզմունքը, թէ այսուհետև ամբողջ պատերազմը կունենայ Լիաօեանի ճակատամարտի բնաւորութիւնը, այսինքն երկու կողմերը ծանր զոհեր կը կրեն և ոչ մինը վճռական աջողութիւն չի ունենայ։ Ռուսաստանը կարող էր յաղթել Եապօնիային, բայց դա միայն անօգուտ տեղը կը սպառէր նրա ուժերը, իսկ յետոյ միջազգային խորհրդի մէջ գերակշռութիւն ձեռք կը բերեն ձեռնեքեր պետութիւնները։ Ռուսաստանը կարող է միլիոն զօրք հանել, եապօնական զրահաւորների թիւը և ստիպել թշնամուն հաշտութեան։ Բայց դրա համար ժամանակ է պէտք. մէկ ու կէս տարում այդ անհրաժեշտ է։ Փոխանակ Եապօնիան ոչնչացնելու, որը սոսկալի զոհեր կը պահանջէ, աւելի լաւ կը լինէր անկեղծ բարեկամական դաշնադիր կնքել, որին կը հետևէր պաշտպանողական և յարձակողական դաշնակցութիւն, որ արդէն շատ տարիներից ի վեր եապօնական կառավարութեան իղձն է կազմում։ Երրորդ ելք չը կայ։ Այդ խնդրի լուծումը այժմ լուրջ խորհրդակցութեան առարկայ է կազմում և հնարաւոր է, որ խաղաղութիւնը կը կայանայ աւելի շուտ, քան սպասում են. ի հարկէ, նա կը կնքվի անմիջապէս պատերազմողների մէջ, առանց միջնորդների և նրա գլխաւոր պայմանն է—Եապօնիայի բարեկամութեան և խաղաղութեան համար ունեցած անկեղծ պահանջը։ Այդպէս տեղի կունենայ նոր և աւելի ծանր կռիւ։ Ապա թղթակիցն նկատեցին, որ Ռուսաստանը, ինչպէս իր ժամանակին Գլադստօնը հարաւային Աֆրիկայում, կարող է առանց խայտառակութեան իր համար, ընդունել նախաձեռնութիւնը՝ հաշտութիւն կնքելու համար, մինչ եապօնացիների կողմից այնպիսի զոհերը, ինչպէս բարօն Կուրինօն, կը համաձայնին, ի հարկէ այդպիսի որոշման գերազանցութիւնը (Нов.)։

Ո՞վ է մեղաւոր անաջողութեան զորում։ «Моск. Вѣд.» լրագիրը, ռուսաց անաջողութիւնների միակ պատճառը, ըստ իր հնացած սովորութեան, «ազատամիտներին» է համարում։ Այդ առիթով «Рус. Вѣд.» բոլորովին հիմնաւոր կերպով նկատում է. «այժմ ժամանակ չէ քննել թէ արդեօք ճշմարիտ է, որ մեր «ազատամիտներն» են մեղաւոր Եապօնիայի հետ ունեցած պատերազմի անաջողութեան մէջ, ինչպէս հաւատացնում է «Моск. Вѣд.» անձեղ ձևով. կարդալով այդ լրագիրը, կարելի է մտածել, թէ Ռուսաստանը կառավարողը ոչ թէ միահեծան կառավարութիւնն է, այլ «անձող ազատամիտների» մի խմբակ, որ թոյլ չէ տալիս անցկացնել երկրորդ գիծ Սիբիրեան երկաթուղուն կից, կենտրօնացնել Անդր-Բայկալում կէս միլիօն զօրք և գործածել նաւատորմի կառուցման համար ոչ թէ կէս միլիարդ, այլ ամբողջ մի միլիարդ (Нов.)։

Վտանգ չինացիների կողմից։ Հալասի հեռագրական գործակալութիւնը լուր է ստացել Մուկդէնից, որ ճակատամարտը անխուսափելի է։ Եապօնացիները, ինչպէս նկատված է, շարժվում են արևելեան և արևմտեան ճակատների վրայ։ Չինացի շատ փախստականներ թողնում են հարևան գիւղերը և փոխադրվում են Մուկդէն։ Միւս կողմից նկատվում է ինչ որ մի խորհրդաւոր շարժումն դէպի արևելք զինուորական ծառայութեան համար բոլորովին պէտքական երիտասարդ չինացիների կողմից։ Մի և նոյն ժամանակ բոլոր չինացի ատրիճանաւորները, որոնք որ և է ծառայութիւն են մատուցել Ռուսաստանին, շտապում են թողնել Մուկդէնը։ Եւ դա կարող է յուզիչ նշան համարվել, որ եապօնացիները պատրաստվում են նոր և կատաղի կռւի համար։ «New Iork Herald» լրագիրը հաղորդում է, որ ամեն օր Ինկօուից Լեաօեան են տանում ամեն տեսակ մթերքների և զէնքերի պաշարներ։ Մի և նոյն ժամանակ, ըստ երևոյթին, եապօնացիները, նորից գործադրում են իրանց սիրած տակտիկան, այն է իրանց առաջապահ ընդհարումներով նրանք ռուսների ուշադրութիւնը հեռացնում են իրանց գլխաւոր ուժերի թիկունքային շարժումից (Рус. Вѣд.)։

Ռուսաց անաջողութեան պատճառները։ Վերջին ժամանակներս յաճախ լսում ենք և կարդում ռուսների անհոգութեան և անփութութեան մասին, մեր սովորութեան մասին մեր աշխատանքը մի կերպ կատարել և որպէս հետևանք այդ յատկութիւնների, մեր անպատրաստութիւնը անսպասելի և սպառնալի դէպքերի առաջ, որպիսին ներկայացնում է պատերազմը։ Շատ կարելի է, այդ ինքնամեղադրութեան մէջ կայ և ճշմարտութեան մի կէտոր, այն է՝ որ մենք անփոյթ ենք և անհոգ, բայց արդեօք ներկայ դէպքում մեր անպատրաստութիւնը Եապօնիայի հետ պատերազմելու համար բացառապէս մեր անհոգութեան հետևանք է—դա դեռ հարց է, որի մասին արժէ մտածել։ Չը պէտք է մոռանալ, որ Ռուսաստանը, իր ժողովրդի բազմամարդութեամբ զօրեղագոյն պետութիւն լինելով Եւրօպայում, նա շատ թոյլ է հանդիսանում Հեռաւոր Արևելքում։ Ճիշդ է, մենք 140 միլիօն ազգաբնակութիւն ունենք, բայց նա ցրված է 22 կիլօմէտրից աւելի տարածութեան վրա, և ցրված է ոչ հաւասարաչափ. ահագին Սիբիրում ընդամենը մօտ 6 միլիօն բնակիչ կայ, իսկ պատերազմական բեմին մերձակայ նահանգներում մօտ մէկ և կէս միլիօն, այն ինչ այդ բեմից ոչ հեռու տարածութեան վրա, մի կղզու վրա, որ 418 հազար քառակուսի մղոնից աւելի տարածութիւն չունի, ապրում են 42-ից մինչև 47 միլիօն եապօնացիներ։

Ահագին տարածութիւնները, որոնք իրանց սակաւամարդութեամբ ծառայութիւն մատուցին մեզ 1812 թւին, այժմ յարձակողական պատերազմի համար մեզ վնաս են հասցնում, չափազանց դժուարացնելով մայր ցամաքի յարաբերութիւնները գործող զօրքի հետ։ Այն բանի համար, ինչի վրա եապօնացիները պէտք է երեք օր գործ դնեն, մենք պէտք է գործ դնենք 30 օր։ Ծով չունենալով մեր ձեռքում, մենք կարող ենք ամեն օր տեղափոխել մեր մի գծանի երկաթուղով, ինժեներների բոլոր ճարպիկութիւնը գործ դնելով, մարդկանց, ձիերի, թնդանօթների և այլ բեռների մի յայտնի, որոշ քանակութիւն։ Իսկ եապօնացիները կարող են միաժամանակ տեղափոխել շոգենաւերով միանգամից ամեն բան, միայն թէ լինեն այդ շոգենաւերը և բեռները։

Դրութիւնը պատերազմական բեմի վրա նոյնպէս ի նպաստ եապօնացիների է. եապօնացիները աւելի լաւ են ծանօթ երկրի հետ, ճանաչում են ազգաբնակութիւնը, աւելի լաւ են յարմարվում կլիմայական և ուրիշ տեղական պայմաններին. տեղափոխութիւնը երկար չէ շարունակվում, և նրանք գալիս են Մանջուրիա աւելի թարմ, քան թէ մեր զինւորները, որոց համարեա մէկ ամբողջ ամիս տանում են վագօնով աշխարհի մի ուրիշ ծայրը։ Այդ բոլորը մեզանից անկախ երևոյթներ են։

Այդպիսով, գլխաւոր խոչնդոտներ հանդիսանում են ներկայ պատերազմում ահագին տարածութիւնները, «համեմատաբար» նոսր ազգաբնակութիւնը, մանաւանդ Սիբիրում, և անհրաժեշտ միջոցների բացակայութիւնը տեղի վրա։

Այդ դժուարութիւնները մեծ են, բայց անյաղթելի չեն։ Միաբանութեամբ և ընդհանուր եռանդով մենք կարող ենք գտնել երկրի մէջ ահագին ուժեր և միջոցներ կռիւը յամառութեամբ շարունակելու համար։ Ռուսաց զօրքերը լաւագոյնն են աշխարհիս վրա։ Նրանք արդէն ցոյց են տուել, թէ ինչ արժէք ունեն իրանք։ Նրանք յաղթեցին Մամայի գնդերը, յաղթեցին երկու մեծ զօրավարների զօրքերը, կը յարմարվեն—կը յաղթեն և եապօնացիներին։ (Нов. Время)

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Պարիզում այս ամառվանից սկսել է հրատարակվել կանանց մի նոր արմատական լրագիր—«La femme afrranchie» («Ազատագրված կինը») անունով, որ պաշտպանում է կանանց ազատութեան հարցը։

—Եւրօպական լրագիրները յայտնում են մի շարք գիտնական միջազգային կօնգրէսների բացումը Եւրօպայի զանազան քաղաքներում, բացի այն բազմաթիւ գիտնական կօնգրէսներից, որոնք տեղի են ունենում Ամերիկայում, Ս. Լուի աշխարհահանդէսի առիթով։

—Վիեննայում, ինչպէս արդէն յայտնել ենք, կայացաւ մամուլի ներկայացուցիչների միջազգային կօնգրէսը, որին փառաւոր և շքեղ ընդունելութիւն ցոյց տուեց աւստրիական կառավարութիւնը։

—Բրիւսէլում կայացաւ ֆիզիօլօգների VI միջազգային կօնգրէսը։ Օգոստոսի 30-ից մինչև սեպտեմբերի 3-ը (ն. տ.) կայացաւ Բազէլում կրօնների պատմութեան երկրորդ միջազգային կօնգրէսը, որի պարապմունքների մասին «Рус. Вѣд.» լրագիրը հաղորդում է հետևեալը. «Կօնգրէսին մասնակցում էին 250 անդամներից աւելի։ Ռեֆերատների մէջ ուշադրութիւն գրաւել են հետևեալ զեկուցումները, Երեմիաս աստրագէտի—«Մօնօթէիզմի մասին հին բաբելօնական կրօնի մէջ», եապօնացի գիտնական Վաթանաբի—«Ժամանակակից Եապօնիայի կրօնները». այդ զեկուցման մէջ նա ցոյց էր տալիս եապօնական բուդդայականութիւնը, էվօլիւցիօնական բնաւորութիւնը, որ հակումն է ցոյց տալիս մօտենալ քրիստոնէական ուսման հետ. դօքտոր Սպպէնի զեկուցումը—«Չինական ժողովուրդների կրօնական գաղափարների մասին». պրօֆեսոր Կօլբախի—«Պատկերային արուեստի ազդեցութիւնը Եգիպտոսի, Բաբելօնի և Յունաստանի կրօնների վրա»։ Ռուսաստանից երկու հոգի զեկուցումներ էին ներկայացրել.—Վ. Սերօշէվսկին («Րէսսօ կղզու Այնօ ցեղի կրօնը») և Հ. Առաքելեան («Հին հայերի կրօնը»)։

—Ժընէվում, սեպտեմբերի 4—8 (ն. տ.) կայացաւ փիլիսոփայական երկրորդ միջազգային կօնգրէսը, որին մասնակցում էին Եւրօպայի փիլիսոփայական մտքի գրեթէ բոլոր դպրոցների ներկայացուցիչները և մօտ 500 անդամներ, պրօֆեսօր Է. Նավիլլի նախագահութեամբ։ Ի թիւս բազմաթիւ զեկուցումների յիշենք մի քանիսը. պրօֆեսօր Բուտրու (Պարիզից) կարդաց «Փիլիսոփայութեան պատմութեան դերը փիլիսոփայութեան ուսումնասիրութեան մէջ». պրօֆեսօր Գուր (Ժընէվից) «Անհատը և հասարակութիւնը» և այլն։

—Վաշինգտօնում սեպտեմբերի 8-ին (ն. տ.) բացվեց աշխարհագրական VIII միջազգային կօնգրէսը, որ ուղարկեց երկրագնդի զանազան տեղերը ողջոյնի հեռագիրներ և ստացաւ անմիջապէս պատասխաններ։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

11 սեպտեմբերի

ՎԻԼՆԱ, 11 սեպտեմբերի։ Ներքին գործերի մինիստրի ճառը մամուլի ներկայացուցիչներին ուղղած՝ մամուլի և մանաւանդ գաւառական մամուլի նշանակութեան մասին. «Ես միշտ մտածել եմ, որ մամուլը, անկեղծաբար և բարեցակամ կերպով ծառայելով ազգաբնակութեան իսկական կարիքներին, կարող է ահագին օգուտ բերել, օժանդակելով կառավարութեանը վարչական ծանր գործում։ Մի անգամ էլ, պարոններ, շնորհակալ եմ ձեզանից՝ ձեր արտայայտած զգացմունքների և ցանկութիւնների համար։ Ես միշտ եղել եմ գաւառական մամուլի բարեկամ, երբ նա արտայայտում է անկեղծաբար, բացասրտութեամբ և բարեցակամութեամբ իսկական կարիքները։ Ես կը մնամ նրա բարեկամը և այսուհետև։»

ՎԻԼՆԱ, 11 սեպտեմբերի։ Պալատում կայացաւ ազգաբնակութեան և ծառայողների հանդիսաւոր հրաժեշտը նախկին գեներալ-նահանգապետ Սվեատօպօլկ-Միրսկու հետ։ Ողջերթի մաղթանքը կատարեց Լիտվանիայի և Վիլնայի արքեպիսկոպոսը։ Յետոյ հասարակութիւնը տեղափոխվեց պալատի դահլիճները, ուր Վիլնայի նահանգապետը բոլոր ազգաբնակութեան կողմից մի երկար ճառով դիմեց իշխանին։ Գրօդնայի նահանգապետը ներկայացրեց իշխանին Փրկչի պատկերը։ Համբուրելով պատկերը, իշխանը սաստիկ զգացված բառերով շնորհակալութիւն յայտնեց ազգաբնակութեանը և բոլոր մասերի ծառայողներին նրանց սիրոյ համար, որի կենդանարար մթնոլորտը շրջապատում էր իրան իր վարչութեան ամբողջ ժամանակում և դիւրացնում իր աշխատանքը։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ 11 սեպտեմբերի։ Վիլնայից վերադարձաւ Մեծ Իշխան Միխայիլ Ալէքսանդրօվիչը և Գատչինօից գնաց Նոր-Պետերհօֆ։

ՑԶԻՆԴԱՕ։ 11 սեպտեմբերի։ (Րէյտէր)։ Այստեղ գտնված ռուսները հաղորդում են, որ վերջին ժամանակներս Պորտ-Արտուր են եկել մի քանի փոխադրանաւեր ուտելիքի, բժշկական և ռազմական մթերքների պաշարով։

ՊՈՐՏ-ՍԱԻԴ, 11 սեպտեմբերի։ (Րէյտէր)։ Անգլիական առևտրական «Լօկկտէյ» շոգենաւից, որ գնում էր Կօլօմբօ, հաղորդում են, որ սեպտեմբերի 1-ին շոգենաւը կանգնեցրեց ռուսական օժանդակ «Տերեկ» կրէյսէրը, մօտաւորապէս 40 մղոն դէպի հիւսիս Սսիցմէնտի հրուանդանից։ Նաւաթղթերը նայելուց յետոյ, շոգենաւին թոյլ տուին շարունակելու ճանապարհը։

ԼԱՍՊԱԼՄԱՍ, 11 սեպտեմբերի։ (Հավաս)։ Ստացված տեղեկութեան համաձայն, ռուսական «Տերեկ» կրէյսէրին թոյլատրված է նաւահանգստում մնալ 3 օր՝ վնասվածքներն ուղղելու համար։

ՄՈՒԿԴԷՆ, 10 սեպտեմբերի։ (Բեռլինի վրայով)։ Եապօնացիների առաջխաղացութիւնը ամեն տեղ սկսում է երևալ։ Միշչէնկօի զօրախումբը երէկ նորից յարձակման ենթարկվեց։ —Այստեղ ամեն օր բարձրացնում են ռուսական կապված օդապարիկը շրջակայքը դիտելու համար։—Երէկ մահվան պատժի ենթարկվեցին խունխուզների 9 առաջնորդներ ռուսական զինւորական իշխանութեան ներկայութեամբ։

ՉԻՖՈՒ, 11 սեպտեմբերի։ (Րէյտէր)։ Դալնիից եկած եապօնացիները հաղորդում են, որ դեռ չը հաստատված լուրերի համաձայն, պաշարողները ռմբակոծութեան միջոցով մի քիչ աջողութիւն են ձեռք բերել. ռմբակոծութիւնը շարունակվում էր սեպտեմբերի 6, 7, 8 և 9-ին։ Ռմբակոծութիւնն սկսվեց սեպտեմբերի 6-ին առաւօտեան ժամը 3-ին և մի ժամից յետոյ ընդհատվեց, որպէս զի վերսկսվի նոր ուժով լոյսը բացվելուն պէս։ Վերջերս բերված մեծ թնդանօթներն արձակում էին այն դիրքերից, որոնք առաջ լռում էին։ Ռմբակոծութեան ամենատաք ժամանակը խոշորաբերան թնդանօթները միջին հաշւով մի րօպէում երկու անգամ արձակում էին։ Դալնիում բոլոր ապակիները դողում էին։ Ուժեղ հրաձգութիւնը շարունակվում էր 7-ին և 8-ին, իսկ 9-ին նա մի քիչ թուլացաւ։ Արտուրի շրջակայ գիւղերում ապրող չինացիները հաստատում են այդ տեղեկութիւնները և աւելացնում, որ երէկ առաւօտեան ժամը 10-ից մինչև երեկոյեան 5-ը նրանք լսում էին հրաձգութիւն Մեաօդաօ կղզիների մօտերից։

ԽԱՐԲԻՆ։ Սեպտեմբերի 10-ի ընթացքում մեր բանակում փոփոխութիւն և պատերազմական ընդհարումներ չեղան։

ՕԴԵՍՍԱ։ Շրջանի զօրքերի հրամանատարի առաջարկութեամբ, քաղաքային և հասարակական վարչութիւնները և չորս նահանգների հասարակութիւնները համաձայնեցին այն գումարները, որ յատկացված էին գնացող զօրքերին ճաշեր ու հանդէսներ տալու համար, յատկացնել Հեռաւոր Արևելքում նոյն շրջանի զինւորներից վիրաւորվածներին և հիւանդներին օգնելու համար։ Ճանապարհ դնելը կը սահմանափակվի մաղթանքներով և պատկերներ նուիրելով։

ԼԵԱՕԵԱՆ, 11 սեպտ. Լեաօեանի մօտի եապօնական գլխաւոր բանակատեղից հաղորդում են, որ Խուն գետի երկու ափերը գրաւել են ռուս ձիաւոր զօրքը և արտիլէրիան, որոնց օժանդակում է հետևակը։ Ռուսական մի զօրեղ հեծելախումբ տեղաւորված է Մուկդէնի և Բինսիխուի միջև։ Սաստիկ ցուրտ է։ Ձիւն էլ է եկել, բայց ոչ շատ։

ՊՈՐՏ-ՍԱԻԴ, 11 սեպտեմբերի։ (Րէյտէր)։ Պատերազմական դրօշակներով եկան «Պետերբուրգ» և «Սմօլենսկը», դրանց վրա կան թնդանօթներ և անթել հեռագրի գործիքներ։ Դեռ ևս ածուխի և ուտելիքի պատուէրներ չեն տուել։ Նրանց կը թոյլատրվի վերցնել այնքան միայն, որքան պէտք կը լինի ռուսական ամենամօտ նաւահանգիստը հասնելու համար։

ՄՈՒԿԴԷՆ, 11 սեպտեմբերի։ Հաղորդում են, որ Մէյէնդօրֆի և սիբիրեան 9-դ կորպուսները այնպէս են դասաւորված, որ նրանք պէտք է առաջին անգամ ենթարկվեն եապօնացիների ճնշումին Խուն գետի մօտը։ Մուկդէնից հարաւ-արևելք բլրաշարքերն ամրացվում են ծակող երկաթէ թելերով և գայլափոսերով։ Գեներալ Բիլդէրլինգի կորպուսը կը ջանայ այդ կողմից կտրել եապօնական յարձակումը։

ԼԱՍՊԱԼՄԱՍ։ Չը նայելով 3 օր նաւահանգստում մնալու թոյլտուութեանը՝ վնասվածքներն ուղղելու համար «Տերեկ» կրէյսէրը ծով դուրս եկաւ։

ՏՕԿԻՕ։ Իշխանութիւնը լռութիւն է պահում Պորտ-Արտուրի մօտ կատարվող դէպքերի վերաբերութեամբ։ Սակայն խօսում են տեղի ունեցած սարսափելի արիւնհեղութեան մասին։

Պաշարող բանակից եկած մի օֆիցէր մեռածների և վիրաւորների թիւը հաշւում է 30,000։

ԿԻԵՎ։ Զեմստվօների տնտեսութեան նահանգական կոմիտէտի նիստում հարց է յարուցված, որ խնդրվի թոյլատրել 300,000 րուբլու փոխառութիւն անելու Կիէվի նահանգի ապահովագրական դրամագլխից՝ 20 տարվայ ընթացքում մաս-մաս վճարելու պայմանով, պատերազմի առաջացրած կարիքների համար. այսինքն՝ 100,000 րուբլի Կիէվի նահանգի բնակիչ զինւորների այրիներին ու որբերին նպաստ, 100,000 անդամահատվածներին և 100,000 ր. էլ պատերազմում ոչնչացածների որբերին դաստիարակելու համար։

ՏՕԿԻՕ, 10 սեպտեմբերի։ Չը նայելով վերջին շաբաթներս Պորտ-Արտուրի մօտ ձեռք բերած աջողութիւններին, այստեղ չեն հաւատում, որ բերդը շուտով անձնատուր կը լինի։ Ընդհանրապէս Արտուրն առնելու վերաբերութեամբ, ինչպէս երևում է, սաստիկ խելքի են եկել և ենթարկվում են անհրաժեշտութեան։ Հաղորդում են, որ գեներալ Ստեսսելի բոլոր ռազմամթերքները հատնելու են նոյեմբերի սկզբներին և միայն այն ժամանակ կը սկսեն շտուրմը, եթէ որ և է երջանիկ պատահմունքի շնորհով հնարաւոր չը լինի բերդն շտուրմի ենթարկել ժամանակից առաջ։

ԲԱԹՈՒՄ, 11 սեպտեմբերի։ Մի քանի օր է, որ Մանթաշեանի գործարանը փակ է և բոլոր աշխատանքները դադարած են։

12 սեպտեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Բարձրագոյն հրովարտակ, տրված գեներալ-ադիւտանտ Գրիպպէնբէրգի անունով. «Օսկար Կազիմիրովիչ, չափազանց լարուածութիւնը, որով վարում է ներկայ պատերազմը Եապօնիան և եապօնական զօրքերի ցոյց տուած յամառութիւնը և պատերազմական բարձր յատկութիւնները դրդում են Ինձ նշանաւոր կերպով մեծացնել մեր զինւորված ույժերը պատերազմական գործողութիւնների բեմի վրա, որպէս զի ըստ կարելոյն շուտ հասնենք վճռական աջողութիւնների։ Որովհետև այդ միջոցին զօրքի միաւորների թիւը կը հասնի այն թւանշանին, որի ժամանակ մէկ զօրաբանակի մէջ նրանց թողնելը չէ կարելի թոյլ տալ առանց վնասելու զօրքերի վարչութեան, մանեօվրներ անելու և շարժունութեան յարմարութիւններին, այդ պատճառով Ես անհրաժեշտ համարեցի Մանջուրիայում գործելու համար նշանակված զօրքը երկու զօրաբաժնի բաժանել, պահպանելով նրանցից առաջինի հրամանատարութիւնը Կուրօպատկինի ձեռքում և նշանակելով ձեզ երկրորդ զօրաբաժնի հրամանատար։ Ձեր երկարատև ծառայութիւնը հայրենիքին, որ ընդգծված է պատերազմական քաջութիւններով և ընդարձակ փորձով զօրքերի պատերազմական նախապատրաստութեան գործում, տալիս է Ինձ կատարեալ վստահութիւն, որ դուք, ղեկավարվելով գլխաւոր հրամանատարի ընդհանուր ցուցմունքներով, կուղղէք ձեզ վստահացած զօրքի գործունէութիւնը պատերազմի նպատակներին հասնելու համար և որ ձեր հրամանատարութեան տակ մեր քաջարի զօրքերը կը ցոյց տան իրանց յատուկ քաջութիւնը և դիմացկանութիւնը թշնամու հետ ունեցած կռւի մէջ ի պաշտպանութիւն հայրենիքի պատւի և արժանաւորութեան։ Աստուած օրհնէ ձեզ ի վեհ և փառաւոր ծառայութիւն Ինձ և Ռուսաստանին։ Մնում եմ դէպի ձեզ անփոփոխ բարեհաճ»։ Իսկականի վրա Նորին Մեծութեան Սեփական ձեռքով գրված է. «Նիկոլայ»։ Պետերհօֆում, 1904 թւի սեպտեմբերի 11-ին։

Բարձրագոյն հրաման. գվարդիական հեծելազօրքի մէջ համարվող գեներալ-մայօր Մեծ Իշխան Պետր Նիկոլաեվիչ նշանակված է ինժեներական մասի գեներալ-տեսուչ։—Թագաւոր Կայսրը Բարձրագոյն հրամայեց՝ եապօնացիների դէմ գործող զօրքը Մանջուրիայում բաժանել երկու զօրաբաժնի. գեներալ-ադիւտանտ Կուրօպատկինի հրամանատարութեան տակ գտնվող զօրքը անուանել առաջին մանջուրական զօրաբաժին, և գեներալ-ադիւտանտ Գրիպպէնբէրգի հրամանատարութեան տակ նոր կազմակերպվող զօրքը անուանել երկրորդ մանջուրական զօրաբաժին։

ՎԻԼՆԱ, 11 սեպտեմբերի։ Մեծ Իշխան Միխայիլ Ալէքսանդրովիչ շնորհակալութիւն յայտնեց Թագաւոր Կայսրի Անունից արձանի կառուցման բոլոր աջակցողներին և յանձնեց մինիստրին 3000 ր. աղքատներին բաժանելու համար։ Նորին Բարձրութիւնն այցելեց մի քանի հիմնարկութիւններ և եկեղեցիներ և ապա քաղաքում և նրա շրջականերում զբօսանք կատարելուց յետոյ, Նորին Բարձրութիւնը թէյ ընդունեց նահանգական ազնուականութեան պարագլուխ կոմս Պլեատէրից։ Հէնց այնտեղ ներկայացան վեց նահանգներից մեծ քանակութեամբ եկած ազնուականները։ Թէյից յետոյ Նորին Բարձրութիւնը մինիստրի հետ միասին անցան ազնուականների աչքից, որոնք ստուար խմբով շրջապատել էին Նրան և ողորմածաբար խօսակցում էր, որից յետոյ ժողովրդով լի լուսավառված փողոցներով գնաց կայարանը։ Կոմս Պալէնի ճաշից յետոյ, մինիստրը մտենում էր առանձին խմբերին, իւրաքանչիւրից լսելով և շնորհակալութեան խօսքեր և ջերմ բարեմաղթութիւններ, և իր կողմից շնորհակալութիւն էր յայտնում սրտագին խօսքերով։ Մամուլի ներկայացուցիչների կողմից «Западнвій Вѣстникъ» լրագրի խմբագիրը շնորհակալութիւն յայտնեց իշխանին մամուլին ցոյց տուած համակրութեան և իշխանի լայն հայեացքների համար։ Հրէական հասարակութեան ներկայացուցիչները ուղերձ և թօրայի փաթաթոցներ մատուցին, նոյնպէս և միջոցներ երեք թօշակների համար։ Ճանապարհ գցելը հազուագիւտ սրտագին բնաւորութիւն ունէր. զգացվում էր սիրոյ ույժը, որ իշխանը կարողացել է գրաւել ազգաբնակութեան բոլոր դասակարգերի մէջ։ Շատերի աչքերում արտասուքներ էին երևում։

ՄՕՍԿՎԱ, 11 սեպտեմբերի։ Բարօն Շօդուար պատմական թանգարանին ընծայեց 40,000 հատոր գրքեր, բանդակների թանգագին ժողվածու և պատմական իրերի հաւաքածու։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Գեներալ-լէյտենանտ Սախարովի հեռագիրը գլխաւոր շտաբին 1904 թւի սեպտեմբերի 11-ից. «Սեպտեմբերի 11-ի ընթացքում զօրքի փոփոխութիւններ չեն եղել»։

12 սեպտեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ «Ռուսաց Հեռագրական գործակալութեան» վարչութիւնը սրանով յայտնում է, որ «Պետերբուրգի Հեռագրական գործակալութեան» հաստատութիւնը ոչ մի փոփոխութիւն չէ կարող մտցնել «Ռուսաց Հեռագրական գործակալութեան» դրութեան մէջ։ «Ռուսաց հեռագրական գործակալութիւնը» գործադրում է բոլոր ջանքերը, որպէս զի աւելի և բազմակողմանի զարգացնէ իր գործունէութիւնը և լայնացնէ գործակալների ցանցը։ Այժմ նա ունի Ռուսաստանում և արտասահմանում ներկայացուցիչներ 616 կէտերում և հոգս է տանում ծառայութեան արագացման համար։

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ, 11 սեպտեմբերի (Րէյտէր)։ Րուզվէլտը ընդունեց արտա-պարլամենտականների դաշնակցութեան պատգամաւորութիւնը, որ ներկայացրեց նրան դաշնակցութեան մշակած որոշումը։ Պատասխան—ճառի մէջ Րուզվէլտը կարծիք յայտնեց ի նպաստ երկրորդ հաագեան կօնֆէրէնցիայի գումարման։ Նախագահը յայտնեց, որ կարճ միջոցից յետոյ նա դիմելու է միւս պետութիւններին առաջարկութեամբ՝ գումարել այդպիսի կօնֆէրէնցիա։ «Մեր ձգտումները—ասաց Նախագահը—պէտք է ուղղվեն առ այն, որ Հաագայում սկսված գործը մտենայ աւարտման։»

ԽԱՐԲԻՆ, 11 սեպտեմբերի։ Ունեցած տեղեկութիւնների համաձայն, խունխուզների մի խումբ, 30 հոգուց բաղկացած, յարձակվեց Սուտաղեանզի գիւղի սահմանապահ կայանի վրա։ Մի զինւոր վիրաւորված է։ Հրոսակը հալածելու համար ուղարկված է կոմանդա։

ԻՐԿՈՒՏՍԿ, 11 սեպտեմբերի։ Երեկոյեան Իրկուտսկից Բայկալ ուղարկվեց յատուկ գնացք հրաւիրեալների համար։ Բայկալից ուղարկվեցին երկու գնացք մինը հաղորդակցութեան ճանապարհների մինիստրի և միւսը ծառայական և հասնում են Կուլտուկ երեկոյեան ժամը 6-ին։

ՊՕՐՏ-ՍԱԻԴ, 11 սեպտեմբերի (Րէյտէր)։ «Պետերբուրգ» և «Սմօլենսկ» կրէյսէրները միջնորդել էին թոյլ տալ ածուխ և ուտեստ վերցնել մինչև Լիբաւա։ Այդ միջնորդութիւնը մերժված է. կրէյսէրները սպասում են թոյլտուութեան՝ վերցնել պաշար մինչև Բեզերտ։ Կրէյսէրները պէտք է թողնեն Պորտ-Սաիդը մինչև 24 ժամ անցնելը։ Երեկոյեան ռուսաց նաւերի հրամանատարները այցելութիւններ փոխանակեցին բրիտանական «Ֆուրիուզ» կրէյսէրի հետ, որը հրաման ստացաւ պատրաստ լինել՝ ծովը դուրս գալ, ըստ առաջին պահանջման, երկու ժամվայ ընթացքում։ Կրէյսէրի նշանակումը անյայտ է։

ԲԵԼԳՐԱԴ, 11 սեպտեմբերի։ Դանիլօ իշխանը ամուսնու և շքախմբի հետ մեկնեց։ Նրան շնորհվեց Կարագէօրգի I-ի շքանշանը։ Ազատամիտները որոշեցին վերսկսել իրանց գործունէութիւնը արմատական կուսակցութեան դէմ։ Ազատամիտների պարագլուխ ընտրվեց Րիբարաց։ Ավվակումօվիչը և Գենչիչը արտաքսված են ազատամտական կուսակցութիւնից, իբրև դաւադրութեան մէջ մասնակիցներ։ Ազատամիտների օրգան «Զաստավան» դուրս կը գայ սեպտեմբերի 15-ին։ Այսօր կը կայանայ արմատական կլուբի ժողովը, որ կը վճռէ «սամօստանցիների» բաժանումն արմատականներից։ Ճգնաժամը անխուսափելի է։

ԲԵԼԳՐԱԴ։ Սեպտ. 10-ին պալատում կայացաւ հանդիսաւոր ճաշ ի պատիւ պատգամաւորների։ Թագաւորը չէրնօգօրիական գահաժառանգի ներկայութեան հրաւիրեց պատգամաւորներին բաժակ բարձրացնել չէրնօգօրիական իշխանի առողջութեան համար, որին ուղարկվեց հեռագիր և ստացվեց պատասխան սրտագին խօսքերով։

ՆԻՒ-ԵՕՐՔ, 11 սեպտ։ Նիւ-Մարկէտում երկու մարդատար գնացքների ընդհարումն եղաւ։ Երկու գնացքները խորտակված են։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Հեռագիր Նորին Կայսերական Մեծութեան անունով գեներալ-ադիւտանտ Կուրօպատկինից, 1904 թ. սեպտ. 10-ին. «Սեպտեմբերի 11-ի ընթացքում բանակում փոփոխութիւններ չը կան։ Մի քանի օր սրանից առաջ յանկարծ վրա հասան ցուրտ օրեր և գիշերը եղանակը հասաւ տաքութեան ցած աստիճանի։ Երեկվանից սկսեց դարձեալ տաքանալ։ Զօրքերի սանիտարական վիճակը լաւ է։ Վերոյիշեալի մասին ամենահպատակօրէն զեկուցանում եմ Ձեր Կայսերական Մեծութեան»։

ՎԻԼՆԱ, 12 սեպտ. Ներքին գործերի մինիստր իշխան Սվեատոպօլկ Միրսկու ճառը հրէաներին. «Ես ուրախ եմ, որ Եկատերինօսլավի նահանգում և հիւսիս-արևմտեան երկրում իմ ծառայութեանս հնարաւորութիւն տուեց ինձ ծանօթանալ հրէայ ժողովրդի իսկական կարիքների հետ, ուստի և հրէական հարցի մշակման առաջիկայ աշխատութիւնների մէջ ես կարող կը լինեմ վերաբերվել նրան բոլորովին գիտակցաբար, իսկ ձեր կողմից ես սպասում եմ ազդեցութիւն գործել հրէական ժողովրդի մասսայի վրա, որ վստահաբար վերաբերվէ կառավարութեան տնօրէնութիւններին։ Ինչ վերաբերում է դէպի ձեզ արդար վերաբերմունք ունենալուն, որի մասին յիշում էք, ես այսօրվանից կանգնած պէտք է լինեմ արդարութեան աղբիւրի—Թագաւոր Կայսրի մօտ, ուստի այդ կողմից դուք կարող էք բոլորովին հանգիստ լինել։ Արդարութիւն—դուք միշտ կը ստանաք»։

ՆԷԱՊՕԼ, 11 սեպտ. (Ստեֆանի)։ Վէզուվի գործունէութիւնը հետզհետէ մեծանում է։ Սաստիկ պայթիւններով ժայթքում են շարունակ նշանաւոր բարձրութեան վրա հրեղէն զանգուածներ։ Շարժումը երկաթէ թելերով երկաթուղու վրա դադարեցրված է։ Ժողովուրդը անհանգստութիւն չէ ցոյց տալիս։

ԳՕՄԷԼ, 12 սեպտեմբերի։ Անցեալ տարի տեղի ունեցած հրէական անկարգութիւնների գործի քննութիւնը, որ նշանակված է Գօմէլում հոկտեմբերի 11-ին, կը տևէ մօտ մէկ ամիս։ Մեղադրվողները 80 հոգի են, նրանցից 40 քրիստոնեաներ և 36 հրէաներ։ Կանչված են 900 վկաներ, 374 վկայ մեղադրութեան կողմից, իսկ միացածները պաշտպանութեան կողմից։

ԿԱԼՈՒԳԱ, 12 սեպտեմբերի։ Կայացաւ գիւղատնտեսական ընկերութեան ցուցահանդէսի բացումը։

ԽԱՐԿՕՎ, 12 սեպտեմբերի։ Քաղաքային դուման ընդունեց տանտէր Եօզէֆօվիչի առաջարկութիւնը՝ չքաւոր աշխատաւոր մարդկանց համար իր հաշւով էժան բնակարաններ կառուցանելու մասին։

ՊՕՐՏ-ՍԱԻԴ, 12 սեպտեմբերի։ (Րէյտէր)։ «Սմօլէնսկ» և «Պետերբուրգ» մտան նաւահանգիստը։ «Սմօլէնսկին» թոյլատրվեց 350 տօնն ածուխ վերցնել, իսկ «Պետերբուրգին» 100 տօնն։ Կրէյսէրների հրամանատարները յայտնեցին, որ գնում են Լիբաւա։

ՄԱԴՐԻԴ, 11 սեպտեմբերի։ «Տերեկ» կրէյսէրը» դուրս եկաւ Լասպալմասից հիւսիսային ուղղութեամբ, իմանալով, որ անգլիական «Հերկուլ» նաւը դուրս է եկել Վիգօից։ Լուրերի համեմատ, անգլիական շոգենաւի վրա կայ պատերազմական կօնտրաբանդա Եապօնիայի համար։

ՎԼԱԴԻՎՕՍՏՕԿ, 12 սեպտեմբերի (Սեփ. թղթակցից)։ Գիշերահաւասարութեան ժամանակ մեծ փոթորիկներ տեղի ունեցան, որոնք վնաս պատճառեցին չինական կաբօտաժային նաւերին։ Աշնանային լաւ եղանակ սկսվեց։ Սեպտեմբերի 11-ին չինացիները կատարում էին լուսնի լման տօնը։ Այդ տօնին սպասում էին, որովհետև յամառ լուրեր էին տարածվել, որ այստեղի չինական ազգաբնակութիւնը կը դադարեցնէ առևտուրը և աշխատանքները և կը հեռանայ քաղաքից։ Այդ լուրերը անհիմն դուրս եկան։ Չինական խանութները սովորականին պէս առևտուր են անում։ Չինական բանւորները ամեն տեղ բանում են։

ՄՕՍԿՎԱ, 12 սեպտեմբերի։ Կենդանաբանական այգիում բացվեց այգեգործութեան և բանջարաբուծութեան կօնկուրս։ Մօսկվայի գաւառական զեմստվօն բացեց եօթ նոր դըպրոցներ։

ԿՕՊԷՆՀԱԳԷՆ, 11 սեպտեմբերի։ Հիւսիսային հեռագրական ընկերութեան բանակցութիւնները կառավարութեան հետ՝ հեռագրական կաբէլ անցկացնելու վերաբերմամբ վերջանալու մօտ են։

ՊԱՐԻԶ. 12 սեպտեմբերի։ Բացվեց հրդեհաշիջային կօնգրէսը։

13 սեպտեմբերի

ՎԻԼՆՕ, 12 սեպտեմբերի։ Երեկոյեան 7 ժամին ճանապարհ ընկաւ դէպի Պետերբուրգ ներքին գործերի մինիստրը։ Իշխան Սվեատոպօլկ-Միրսկուն ճանապարհ գցելը աննկարագրելի է։ Իշխանի ցանկութեամբ բոլոր հիմնարկութիւնները հրաժարվեցին որ և է մեծարանքներից, սակայն, այնու ամենայնիւ, կայարանում հաւաքվեցին ոչ միայն հիմնարկութիւնների գլխաւորները՝ գլուխ ունենալով շրջանի զօրքերի նախկին հրամանատար գեներալ-ադիւտանտ Գրիպպէնբէրգին և նահանգապետին, այլ և բազմաթիւ ստորին պաշտօնեաներ։ Ժողովուրդի խմբերը ստուար պատի նման կանգնած էին պալատից մինչև կայարանը։ Քաղաքի բոլոր փողոցները զարդարված են դրօշակներով, իսկ մի քանի տեղերում յաղթական կամարներով։ Շատերը եկել էին ջահերով և փոքրիկ լապտերներով։ Երբ իշխանի կառքը երևաց պալատի դռներում, տարերային զգացմունք տիրեց ժողովրդով լի հրապարակին։ «Ուրան» ուղեկցում էր իշխանի ամբողջ ճանապարհի վրա։ Հրապարակներում և փողոցներում կանգնած էր հազարաւոր ժողովուրդ։ Օստրօբրամեան դռները, ուր գտնվում է ազգաբնակութեան սիրելի Աստուածամօր պատկերը, զարդարված էին ծաղիկներով և փոքրիկ լապտերներով, կաթոլիկ հոգևորականութեան նախաձեռնութեամբ։ Կայարանում երկրորդ զօրաբաժնի հրամանատարի ամուսինը, հանդիսաւոր սենեակում ժողովված զինւորական տիկինների անունից ծաղկեփնջեր մատուցեց իշխանին։ Ժողովրդի խմբեր շրջապատել էին կայարանում իշխանին և բարի ճանապարհ էին մաղթում։ Ոստիկանութիւնը, օրինակելի կարգ պահպանելով, չէր արգելում հասարակութեանը մօտենալ մինիստրին, որի վրա ծաղիկներ էին թափում։ «Ուրաների» երկար և անընդհատ բացագանչութիւններով գնացքը շարժվեց, որի ժամանակ ժողովրդի ամբոխը վազում էր նրա ետևից։ Շատերը լաց էին լինում։ Տեղական մի վաղեմի կալւածատէր, որը ճանապարհ էր գցել տասն և մէկ գեներալ-նահանգապետների, ասում էր, որ այդպիսի ողջերթներ Վիլնան չէ տեսել։ Ժողովրդի ոգևորութիւնը տարերային բնաւորութիւն էր կրում։

ՉԻՖՈՒ, 12 սեպտեմբերի։ (Րէյտէր)։ Պորտ-Արտուրի մօտ տեղի ունեցած կռւի մէջ, որը սկսվեց սեպտեմբերի 6-ին, եապօնացիները գրաւեցին մի քանի նշանաւոր դիրքեր, որոնք լուրջ սպառնալիք են հանդիսանում ռուսաց այն մեծ մարտկոցների համար, որոնք պաշտպանում են քաղաքը հիւսիսից, հիւսիս-արևելքից և հիւսիս-արևմուտքից։ Չինացիների խօսքով, եապօնացիների կորուստը այդ կռւի մէջ 3000-ից պակաս էր։ Ռուսները սակայն յայտնում են, որ իրանց ստացած տեղեկութիւնների համեմատ, եապօնացիների կորուստները չափազանց մեծ են և հասնում են 9000-ի։ Խլված դիրքերից ամենանշանաւորը Կուրօպատկինի մարտկոցն է. թէպէտ և քաղաքի պաշտպանութեան տեսակէտից նա երկրորդական նշանակութիւն ունի, բայց նա կառուցված էր այն աղբիւրի պաշտպանութեան համար, որտեղից բերդապահ զօրքը ջուր էր վերցնում քաղաքի համար. այդ աղբիւրը գտնվում է այժմ եապօնացիների ձեռքում։ Համեմատաբար հանգիստ անցկացրած մի փոքր ժամանակից յետոյ, թնդանօթների որոտը զարթեցրեց բնակիչներին և բերդապահ զօրքը այն գծից, որ տարածվում է դէպի արևմուտք Իտշանից, Էրլունշանից և Ցզինգուանշանից։ Թնդանօթաձգութիւնը ծառայում էր որպէս նախաբան այն շտուրմի, որ պէտք է վերջանար 3 նոր նշանաւոր դիրքերի գրաւումով։ Բացի դրանից գրաւվեցին 6 աւելի քիչ նշանաւոր, եապօնացիների համար անյարմար մարտկոցներ Շուշիանի և Էրլունշանի միջև։ Ցերեկվայ և հետևեալ գիշերվայ ընթաց-

բում, մինչև սեպտեմբերի 7-ի կէսօրը, ռմբակոծութիւնը չէր դադարում։ Բաղմաթիւ ռումբեր ընկնում էին այնպիսի կէտերից, ուր առաջ երբեք չէր նկատւում արտիլերիայի գոյութիւնը։ Ակներև է, որ ճապոնացիներին աջողվել է վերջացնել անպայման քանակութեամբ մեծ թնդանօթներ զինել նոր դիրքերի վրա։ Հետևեալ կռիւը այդ ժամանակից ընթացում էր։ Սեպտեմբերի 7-ին, կէսօրին, երկաթուղու գծից դէպի արևմուտք գտնվող ճապոնացիների աջ թևը, նորանոր դէպի արևելք գտնվող կենտրոնը յարձակում սկսեցին ամրացուցիչ [illegible] հարաւ գտնվող փոքրիկ մարտկոցները, գրաւած լինելով թոյլ բերդապահ զօրքերով, մեծ դիմադրութիւն չը ցոյց տուեցին։ Ռմբակոծութեան սկզբից Կուրօպատկինի մարտկոցի ամբողջական կրակը [illegible] թուլանում էր և վերջապէս դադարեց։ Ճապօնացիները յարձակում գործեցին մարտկոցի վրա և գրոհ տալով գրաւեցին նրանից կռիւը յետոյ։ Նրա գրաւումը ակելի եա լուրջ է գործնական [illegible] որի պատճառով [illegible] սպառնում թէ այդ կողից, և թէ [illegible] կողմից։ Կէսօրից յետոյ 5 ժամին ճապօնացիները գրաւեցին մի երկրորդական մարտկոց, որ գտնվում է ակելի ցածր տեղում, և որին սպառնում են Ռուսները կողմից։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Գեներալ-լէյտենանտ Սախարովի հեռագիրը գլխաւոր շտաբին 1904 թ-ի սեպտեմբերի 12-ից. «Հաւաստական [illegible] ճապոնական զօրամասերը վերջին օրերում մօտեցան Կաուտուլին լեռնանցքին, բայց նրանց չաջողվեց գրաւել այն դիմադրութեան պատճառով, որ ցոյց տուեց մեր առաջապահ զօրամասը [illegible]։ Հակառակորդը զնա պաւսերել է պահում իրան։ Ամեն օր հրացանաձգութիւն է տեղի ունենում և կռիւներ առաջապահ կէտերում»։

13 սեպտեմբերի

ՉԻՖՈՒ, 12 սեպտեմբերի։ (Բէյտեր)։ (Ճապոնական [illegible])։ Դրանով վերջացաւ սեպտեմբերի 7-ի ճակատամարտը։ Հետևեալ գիշերը շարունակվում էր ռուսական դիրքերի կատաղի ռմբակոծութիւնը, ժամանակ, օժանդակ մարտկոցն, որը գտնվում է 3000 մէտր դէպի արևմուտք Իաշանից, որ համարվում է խիստ կարևոր։ Այդ դիրքը ենթարկվեց կատաղի ռմբակոծութեան մինչև այն ժամանակ, երբ ռուսական կրակը թուլացաւ պարզապէս։ Այն ժամանակ ճապոնացիներն սկսեցին կատաղ տալ, բայց հանդիպեցին կատաղի դիմադրութեան։ Գնդաձգեցիներ հարուածվելով, ճապոնացիները յուսահատական ջանքեր էին գործ դնում, որպէս զի հասնեն բլրի գագաթին։ Թոյնով [illegible] փոսերի վրայով և կտրատելով երկաթէ թելերը, նրանք վերջապէս մտան մարտկոցի մէջ, բայց ռուսները՝ չը նայելով թշնամու թւական գերազանցութեանը, շարունակվում էին դիմադրել։ Յուսահատական ճեռնամարտը շարունակվեց մինչև այն ժամանակ, երբ համարեա բոլոր ռուսները կամ սպանվեցին, կամ վիրաւորվեցին։ Վստահութեան արժանի այն չինացին, որ հաղորդեց այս տեղեկութիւնները, դուրս է եկել սեպտեմբերի 8-ի երեկոյեան և այդ պատճառով էլ չը գիտէ, թէ արդեօք ճակատամարտը վերսկսվե՞լ է սեպտեմբերի 9-ին։ Այստեղ հասած ջօնկաներն ասում են, որ սեպտեմբերի 9-ին ռմբակոծութիւնը շատ թոյլ էր, սակայն Դալնիից եկած մի շոգենաւ հաստատում է այն լուրը, որ սեպտեմբերի 11-ին լուրջ կռիւ է տեղի ունեցել։ Ռազմագէտ մասնագէտները ենթադրում են, որ եթէ ճապոնացիները գրաւեն Էրլուշանը կամ Իտաշանը և Անշլուշանը, այն ժամանակ Պորտ-Արտուրի վիճակը անյուսալի կը լինի։ Դա մի գաղտնիք է տալիս վերջին շաբաթի ժամանակ ճապոնացիների ձեռք բերած արդիւնքների մասին։

ՉԻՖՈՒ, 12 սեպտեմբերի։ (Բէյտեր)։ Դալնիից եկած նաւը լուր բերեց, որ Պորտ-Արտուրի վերջին շաբաթի ժամանակ յարձակումները սեպտեմբերի 6-ին և անեց 50 ժամից ակելի։ Արդիւնքն այն եղաւ, որ 2—3 երկրորդական ամրութիւններ ճապոնացիներին մնացին։ Ռուսները դուրս են քշված ամրութիւններից։ Հաստատում են, որ կռիւը կատաղի էր, բայց ինչպէս ճապոնացիների, այնպէս և ռուսների կողմից ճապոնացիները կորուստները թէև նշանակալի են, բայց համեմատաբար աւելի քիչ են, քան նախընթաց շաբաթներին։

ՍԱՆ-ՖՐԱՆՑԻՍԿՕ, 12 սեպտեմբերի (Բէյտէր)։ Սան-Ֆրանցիսկօից 10 մղոն հեռու նըկատված է ռուսական մի նաւ, որ դիմում էր դէպի նաւահանգիստը։ Ենթադրում են, որ դա «Կորէան» է, որ ուղեկցում էր «Լէնա»-ին Խաղաղ Ովկիանոսով անցնելիս։

ՏՕԿԻՕ, 12 սեպտեմբերի։ (Բէյտէր)։ Ժամանեց պրինց Կարլ-Ալբէրտ Հօհէնցօլլէրնը։

ՉԻՖՈՒ, 12 սեպտեմբերի։ (Բէյտէր)։ Պաշտօնական աղբիւրներից ստացված լուրերի համաձայն՝ Պորտ-Արտուրի խստացած ռմբակոծութիւնը շարունակվում է ցերեկ-գիշեր։ Ռուսները դրել են նոր թնդանօթներ Լեաօտեշանի ժայռոտ բարձունքների վրա և ճապոնացիների ռումբերին պատասխանում են ռումբերով։

ՏԵԱՆՑԶԻՆ, 11 սեպտեմբերի։ (Բէյտէր)։ Վերջին օրերի ընթացքում Լեաօեան հասնում են ամեն օր հազարներով զօրքեր։ Այսօր ժամանեցին 5000, որոնք ճամբորդել են Ինկօուից մինչև Լեաօեան ջօնկաներով։—Ածուխի պակասութիւնը լուրջ կերպով նեղում է ռուսներին Արտուրում։ Ներկայումս Տեանցզինում գտնվող մի նաւ ծախված է, ինչպէս ենթադրում են, մի ռուս գնողի և իբր թէ նշանակված է մի համարձակ փորձ անելու համար—պաշարված բերդը Ցզինդաօից ածուխ անցկացնել։

ԼՕՆԴՕՆ, 13 սեպտեմբերի։ (Բէյտէր)։ Կուբօկիի գլխաւոր բանակատեղից հաղորդում են «Ստանդարտին», որ սեպտեմբերի 10-ին հակառակորդն սպառնում էր մեր աջ թևին, բայց ոչ մի լուրջ ընդհարում չէ եղել։

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐԻԱ, 12 սեպտեմբերի։ (Բէյտէր)։ Այստեղ են հասել մի քանի ռուսական փոխադրանաւեր, որոնք դիմում են դէպի Պորտ-Սաիդ, ուր կարգադրութիւն կը ստանան։ Նրանք պաշար վեր կառնեն Սուէցում։

ՎԼԱԴԻՎՕՍՏՕԿ, 13 սեպտեմբերի։ Վերջին օրերում արևելեան կողմում երևում փայլում էր Իւպիտէրը, որին քաղաքացիներն ընդունեցին ճապոնական օդապարիկի տեղ։—Տեղական կալուածատէր Անդրէևը նաւատորմի հրամանատարի տրամադրութեան տակ դրեց իր տունը օֆիցէրների համար հիւանդանոց դարձնելու նպատակով։ Բոլոր վիրաւորներն ապաքինման ճանապարհի վրա են և կարօտով ձգտում են դէպի ճակատամարտը։ Ցզինդաօից եկած լուրի համաձայն՝ «Ցեսարևիչի» ծառայողներից վիրաւորվածները զետեղված են գերմանական հիւանդանոցում և հիանալի խնամք են վայելում բոլորն էլ թեթև վէրքեր են ստացել։

ԿԱՄԻՇԼՕՎ։ Այստեղ և Եկատերինբուրգում ապրող խաղաղ ճապօնացիներն իրաւունք ստացան հայրենիք վերադառնալու։

ՕԴԵՍՍԱ 13 սեպտեմբերի։ Սկսվեց մասնաւոր բեռների փոխադրութիւնը սիբիրեան երկաթուղով Իրկուտսկից այն կողմը։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Ժամանեց ներքին գործերի մինիստրը։ Նրան կայարանում դիմաւորեց մինիստրի օգնական Դուրնովօն։ Կայսերական սենեակներում մինիստրը խօսակցում էր դիմաւորողների հետ, իսկ յետոյ մեկնեց կայարանից։

ՏՕԿԻՕ, 14 սեպտեմբերի։ (Բէյտէր)։ Ժողովրդի տրամադրութեան մէջ պատերազմի վերաբերմամբ երևում է աւելի և աւելի տարածվող սթափումն պատերազմական դէպքերին լուրջ են վերաբերվում։ Պորտ-Արտուրի պաշարման ձգձգումը, կրած կորուստները և Կուրօպատկինի բարեյաջող յետ նահանջումը, այդ բոլորը զարթեցրեց այն ընդհանուր գիտակցութիւնը, որ անհրաժեշտ է ազգային խընդիրը, ցրեց շուտով խաղաղութիւն լինելու յոյսը և պարզեց ժողովրդին երկարատև և ծանր պատերազմի անխուսափելիութիւնը։ Ուժերն ունեցած ռազմամթերքներ և դրամ-ներ սակայն ընդհանուր փառասիրութեան հետ [illegible] մեծ կարեւոր [illegible] ... ... [illegible] այնտեղից դէպի հարաւ՝ մասնակցելու համար կռիւներին Պորտ-Արտուրի մօտ։

ԵԱԿՈՒՏՍԿ, 12 սեպտեմբերի։ Ժամանեց Օսկար Ցիլլէր, որ ոտով պտտում է աշխարհի շուրջը։

ԲԱԳՈՒ, 12 սեպտեմբերի։ Երեկոյեան Բագուի երկաթուղիական եկեղեցու մուտքի դըռներում եկեղեցու պահապան Ֆեոդոր Բաղին բէլօվէրի մի հարուածով մահացու կերպով վիրաւորեց Սերգի Դաւիդով քահանային։ Երկրորդ հարուածով վիրաւորվեց երկաթուղիական դրասենեկապետ Իվան Վիկուլով։ Զարգործութեան պատճառը չեն բացատրում։

ԹԱՒՐԻԶ։ Այստեղ ուղարկված բժիշկները խոլերայի մի քանի դէպքեր գտան քաղաքում։

ԴԷՏՄՕԼԴ։ Կօմս-խնամակալ Լիպպէ այսօր առաւօտեան վախճանվեց։

ՆԻՒ-ԵՕՐԿ։ (Բէյտէր)։ Նախագահական պաշտօնի թեկնածու Պարկէր հրատարակեց մի յայտարարութիւն, որի մէջ նա համաձայնութիւն է յայտնում դնել իր թեկնածութիւնը և մանրամասն բացատրում է իր քաղաքական պրօգրամը։

14 սեպտեմբերի

ՄՕՍԿՎԱ, 13 սեպտ.։ Հեռաւոր Արևելքից վերադարձաւ զէմստվօյին կազմակերպութեան լիազօր պրօֆ. Գօլօվին, որ հաղորդում է թէ զօրքերի սանիտարական վիճակը լաւ է։ Զէմստվօյին սանիտարական խմբեր ուտեստային կարիք չեն զգում։ Սանիտարական խմբերի յարաբերութիւնները չինացիների հետ գերազանց են։ Այսօր Հեռաւոր Արևելքից Մօսկվայի վրայով անցաւ փոխ-գնդապետ Գուրկօ։ Քաղաքային գրամարկղը ընդամենը մտել է հիւանդների և վիրաւորների օգտին 306000 րուբլի, հաշւելով և նուէրները իրեղէնով։

ԲԵՐԼԻՆ, 13 սեպտ.։ (Սեփ. թղթ.)։ Ճապոնական առաջին բանակի մօտ գտնվող «Ստանդարդի» թղթակցի հաղորդագրութեամբ, կասկածելի է, որ լուրջ կռիւները անմիջապէս վերանորոգվեն։ Ռուսները զբաղված են իրանց դիրքերի ամրացմամբ Մուկդէնից դէպի հիւսիս։ Նրանց բանակը ուժեղացրված է երկու կորպուսով։

ՄՈՒԿԴԷՆ, 13 սեպտ. (Բեռլինի վրայով)։ Հաւաստի տեղեկութիւնների համաձայն, ճապօնացիները սաստիկ տանջվում են հիւանդութիւններից և դրանով յետաձգվում է նրանց արշաւանքը։ Նոյն իսկ եթէ Պորտ-Արտուրը շուտով ընկնէ, կանցնեն ամիսներ, առաջ քան ճապօնացիները կարող կը լինեն դուրս հանել այնտեղից աջակից զօրք որ բաւական լինի անհրաժեշտ հակադրութեան համար։

ԼՕՆԴՕՆ, 13 սեպտ. (Բէյտէր)։ «Լլօյդի» հաղորդելով, Լիսաբոնի մօտ նկատված ռուսաց պատերազմական նաւը «Տերէկն» էր։

Կ. ՊՕԼԻՍ, 13 սեպտ. 1897—1898 տարիներին ծառայութեան ժամանակամիջոցի պահեստների արձակումը Ադրիանօպօլսի 2-րդ և Սալօնիկի 3-րդ կօրպուսների շրջաններում, որ յետաձգված էր չէտաների շարժման պատճառով 1903 թ. կը վերջանայ այս օրերս 2-րդ կօրպուսի շրջանում. 3-րդ կօրպուսի շրջանում 20,000 մարդից աւելի է արձակված։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Թագուհի Կայսրուհի Մարիա Ֆէօդորօվնայի հրամանով Նորին Մեծութեան գլխաւորութեան կից, բացի ընդհանուր հանգանակութիւնից ի նպաստ հիւանդ և վիրաւոր զինուորականների, կընդունեն առանձին նուէրներ հաստատելու համար Պետերբուրգում էվակուացիական հիւանդանոց Նորին Մեծութեան անունով։ Մահճակալի պատրաստութեան և պահպանութեան համար, նրա վրա նշանակելով նուիրատուի անունը, միանուագ պէտք է վճարվի 500 րուբլի։ Սկզբնական պատրաստութեան համար առանց պահպանութեան՝—120 րուբլի։ Սեպտեմբերի 13-ին Թագուհի կայսրուհին Մարիա Ֆէոդորովնան վերադարձաւ Պետերբուրգ։

ԲԵՐԼԻՆ, 13 սեպտեմբերի։ Անգլիական [illegible] ... [illegible] հաշտարարական [illegible] թիւնների պատասխաններն ստանալուց յետոյ, որոնք կապահովեն այդ մտադրութեան իրագործումը, Ռուզվէլտ պաշտօնական հրաւէրներ կուղարկէ կօնֆերէնցիան գումարելու համար։ Հեղինակաւոր աղբիւրից հաղորդում են, որ Ռուզվէլտ դիտաւորութիւն չունի սպասելու ռուս-ճապօնական պատերազմի վախճանին։ Նա ուզում է կօնֆերէնցիա գումարել 1905 թ-ի սկզբում։

ԿՕՊԷՆՀԱԳԷՆ, 13 սեպտեմբերի։ Իսլանդական կաբէլի բացումը կը կայանայ 1906 թ-ի սեպտեմբերի 18-ին։

ԽԱՐԿՕՎ, 13 սեպտեմբերի։ Բացվեց գիւղատնտեսական ցուցահանդէսը։

ԱՍՏՐԱԽԱՆ, 13 սեպտեմբերի։ Ժամանեց տարափոխիկ հիւանդութիւնների դէմ կռւելու գործի գլխաւոր լիազօր կոմս Շուվալով։

ԲԷԼԳՐԱԴ, 13 սեպտեմբերի։ Կլուբում գումարված պարլամէնտի անդամները վճռեցին հարց չը յարուցանել արմատական կուսակցութիւն կազմակերպելու մասին մինչև սկուպշչինայի գումարումը։ Հոկտեմբերի 1-ին թագաւորն օծման ծէսի համար ուղևորվում է Ժիչեան վանքը, ուր օծվել են Նէման իչների դինաստիայի բոլոր թագաւորները տասն և չորրորդ դարում։

ՍՕՖԻԱ, 13 սեպտեմբերի։ Սպասվում է Պեօտր թագաւորի ժամանումը պատասխան այցելութեան համար։

ԻՐԿՈՒՏՍԿ, 14 սեպտեմբերի։ Բայկալ-Կուլտուկ նոր գծով առաջին գնացքի անցնելու առիթով սարքած երէկվան ճաշին, ներկայ էր հաղորդակցութեան ճանապարհների մինիստրը իր ամուսնու հետ։ Տասն և մէկերորդ ժամին իշխանը իշխանուհու հետ միասին գնացքով անցան դէպի Տանխոյ։ Շուրջբայկալեան ամբողջ ճանապարհի բացումը լինելու է Թագաւոր Կայսրի դահակալութեան օրը։ Առաջին գնացքը առանց արգելքի անցաւ։ Սեպտեմբերի 15-ին իշխան Խիլկով մտադրութիւն ունի ուղևորվել Պետերբուրգ։

ՉԻՖՈՒ, 13 սեպտ. (Բէյտէր)։ Շրջափակութեան խստութեան պատճառով այսօր Պորտ-Արտուրից լուր չը կայ, սակայն յայտնի է, որ տեղի ունի կատաղի կռիւ։ Այստեղ ռուսներն անհանգստանում են, բայց աչքի առաջ ունենալով, որ նրանց էսկադրան դուրս չէ եկել նաւահանգստից, համարում են, որ ամեն ինչ լաւ է ընթանում և լիակատար վստահութիւն ունեն դէպի նոր ծովապետը, որին հրամայված է գնալ Վլադիվօստօկ, երբ բռպէն կը գայ, կամ ոչնչանալ։ Անցեալ շաբաթ Տէլինից՝ մօնղօլական սահմանով տեղափոխված է 500,000 ֆունտ ստէրլինգ, որ պատկանում էր ռուսական գանձարանին։ Օտարերկրացիների գրած նամակները հաղորդում են, որ ռուս զինւորական ինժէնէրներն ամրացնում են Ֆակումէնի մօտ մի քանի կէտեր՝ Լեաօխէի արևմտեան ափին։ Ճապօնական հիւպատոսարանը հերքում է ռուսական աղբիւրից բղխող լուրը Պորտ-Արտուրի իբր թէ արդէն սկսված շտուրմի մասին։ Օգոստոսին Պորտ-Արտուրում հանված լուսանկարները, որ ուղարկված են Չիֆու, ցոյց են տալիս, Վագրեան Պօչի ծայրի վրա եղած ածուխի կայարաններն անվնաս են։ Շատ տներ անվնաս են մնացել։

ԼԵԱՕԵԱՆ, 12 սեպտ. (Բէյտէր)։ Եանտայեան հանքերի մեքենաները ռուսները ոչնչացրին։ Ճապօնացիներն ստիպված են նոր մեքենաներ բերել տալ։ Սպասում են, որ Լեաօեանից երկաթուղու շարժման ճանապարհը կը բացվի նոյեմբերին։ Ասում են, որ ռուսների նահանջը Տէլինից այն կողմ՝ կանգ է առել։ Կենտրոնացնում են մեծամեծ ուժեր։

ՇԱՆԳՀԱՅ, 13 սեպտ. (Բէյտէր)։ Մուկդէնից, մի օտար միսիոնարի խօսքերից առնված հաղորդում են, որ Ֆակումէնի վրայով Տէլինից Խասաօխոլ է բերված 4 միլիոն րուբլի իբր թէ այդ գումարով ուզում են գնել [illegible] ... համար։

ԽՍԱՌՕՆ, 13 սեպտ. Ժամանեց ռուսական «[illegible]» [illegible]։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Գեներալ-ադիւտանտ Սախարովի հեռագիրը գլխաւոր շտաբին սեպտ. 13-ից «Սեպտ. 12-ին հակառակորդը առաջնորդը [illegible] ... [illegible] հակառակորդը [illegible] բայց նկատելի է»։

որ նա զօրանում է Իժմանտի շրջակայքում և որ ճապօնական հեծելազօրը երևացել է Փուխէ գետի հովտում։

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱԴԱՄԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
Ս. Գ. ՇԵՐՄԱԶԱՆԵԱՆՑ
Ընդունում է հիւանդներ (բժշկութիւն, պլոմբ և արհեստական ատամներ շինել)։
Առաւօտեան 9—2
Երեկոյեան 4—7
Վանքի Մեծ փող. տուն Մարտիրոսեանի։
(կ. չ.) 5—100

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Բժշ. Բ. Նաւասարդեան
[illegible] Թիֆլիսից ՌՈՍՕՎ, հիւանդներին ընդունում է 11—12 ժ. առ. և 7—8 ժ. երեկոյեան։
Б. Садовая, 136, д. Бакалова.
(ռ. կ. չ.) 71—100

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Ա. ՀՈՎՀԷՐԳԵԱՆ
Մասնագէտ մզային և սիֆիլիտական հիւանդութիւնների,—ընդունում է հիւանդներին առաւօտեան 12 ժ.—1 ժ. երեկոյեան 6 ժ.—9 ժ. Կուկիա, [illegible] փ. № 20.
(ռ. կ. ե.) 6—30

ԲԺԻՇԿ
Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ
Ընդունում է մանկական [illegible] սիֆիլիս, մորթու և վեներական [illegible] հիւանդներին առաւօտեան ժ. 12—2 առաւօտ. և 5—6 երեկ.
Մեծ Վանքի փողոց, տուն Կուզնեցովի—կրպակի կից։ (չ. չ.) 5—100

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԲԺԻՇԿ
Ար. Զարգարեան
Վերադարձել է արտասահմանից և [illegible] Մոլոկանական փող. № 18: Ընդունելութեան [illegible] ժամից և [illegible]
չ. ռ. կ.

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՊԱՐՏԵԶ, ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ և ՊԱՆՍԻՈՆ
Ս. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ
(Բաքու, [illegible])
Մ. պարտէզ. երեխաներ ընդունվում են 4—6 տարեկան հասակից։
Ուսումնարանում երեխաները պատրաստվում են [illegible]
Ընդունելութիւնը օգոստոսի 25-ից, ուսումը սեպտեմբերի 5-ին։ ռ. չ. 7—10

Երիտասարդ Հայուհայան
[illegible] Тифлисъ, Серебряный рядъ № 35; Тиграну Карамову. չ. ռ. ե. 3—3

[illegible]
ՄԵԼԻՔ-ՄԱՐՈՒԹԵԱՆՑՆԵՐԻՆ
[illegible]
(կ. չ.) 2—50

Չայերի Հագուստ Գործարան
Ա. Գ. ՄԱՆԿԻԿԵԱՆԻ
Օդեսայում
[illegible]
Թիֆլիսում, Գոլովինեան փողոց տուն Մանթաշեանի № 12, հեռախօս № 568.
[illegible]
5—6 (չ. ռ.) [illegible]

Կովկասի Ռուսմնական Շրջանի հոգաբարձական Խորհրդի որոշմամբ, որ հաստատված է Կովկասի քաղաքացիական պ. կառավարչապետի պաշտօնակատարի կողմից,

Կ. ԿՈՒՍԻԿԵԱՆԻ և Լ. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ
„ՄԱՅՐԵՆԻ ԽՕՍՔ“
(3-րդ և 4-րդ տար.)
Ձեռնարկի 2-րդ տպագրութիւնը։
համարված է պիտանի սկզբնական ուսումնարաններում գործադրելու համար։ 2—10

ԿԱՐ ՈՒ ՁԵՒԻ
ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ
Ա Ր Հ Ե Ս Տ Ա Ն Ո Ց
„ՓԵԹԱԿ“
Օր. Մ. ՔԱԼԱՆԹԱՐԵԱՆԻ
Ընդունվում են աշակերտուհիներ 12 տարեկանից։ Նոյնպէս և գիշերօթիկ։ Պայմանների մասին պէտք է իմանալ առաւօտեան ժամի 9-ից մինչև երեկոյեան 6-ը։ Архивный пер. № 4 домъ Шлиттеръ. (չ. կ. ե. հ.) 6—10

Զգուշացէ՛ք կեղծումներից
ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ
ԲՕՐՆՕ-ՏԻՄՕԼԵԱՆ ՍԱՊՈՆ
Գ. Ֆ. Ի Ր Գ Է Ն Ս
Ոչնչացնում է պեպէնները, սևութիւնը, դեղին բծերը, պուզիկները և պտուկները և ներգործում է աւելորդ քրտնելու դէմ։ Խորհուրդ է տրվում ձեռք բերել, որպէս տուալէտային անուշահոտ սապօն, բարձր արժանաւորութեան։
ՈՍԿԷ ՄԵԴԱԼ 1893 թւի համար։
Կտորի գինը 50 կ., 1/2 կտորի 30 կ.։
Ծախվում է բոլոր ամենալաւ դեղագործական մագազիններում և դեղատներում։
Գլխաւոր պահեստը ամբողջ Ռուսաստանի համար Գ. Ֆ. Իրգէնսի մօտ Մոսկվայում։ Դէպօ, Թիֆլիսում, Ազմուրովի մօտ, դեղագործական ապրանքների առևտրի կովկասեան ընկերութեան մէջ, Ծուբինովի և Գրիմլակի, պ.պ. Պօպօֆների և Արխտակովի մօտ։ (1, 15) 17—24

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ
լեզուի մի փորձված ուսուցիչ պատրաստ է պարապելու ցանկացողների հետ։ Ուշք է դարձվում մասնաւորաբար պրակտիկայի վրա։ Դիմել «Մշակի» խմբագրութեան։
(կ. ե. հ.) 7—10

ՄԻ չքաւոր կին, Մարգարիտ Յարութիւնեան, խնդրում է բարերարներին՝ օգնել նրան խնամելու իր երկու զաւակներին և ժառանը դրամական նպաստներով։
Հասցէն՝ Սալի փողոց, տուն Քոչարեանի № 10 չ. ռ. 3—3

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ
Ե Ր Կ Ո Ւ Ս Ե Ռ Ի Ա Ն Ձ Ա Ն Ց Հ Ա Մ Ա Ր
(Тифлисъ, Сололаки, Лермонтовская ул., № 9)
Առևտրական Կուրսերի նպատակն է՝ մասնագիտական առևտրական կրթութիւն տալ երկու սեռի անձանց և պատրաստել գործնական ճանապարհով հմուտ հաշւապահներ։ Աւարտողները ստանում են ատտեստատներ։
Աւանդելի առարկաները սրանք են՝ 1) Առևտրական Տնտեսութիւն. 2) Առևտրական Թուաբանութիւն. 3) Հաշւապահութիւն (պարզ, կրկնակի և բանկային). 4) Թուաբանութիւն համբիչի վրա. 5) Առևտրական Թղթակցութիւն. 6) Առևտրական և մուրհակի կանօնագրութիւն և 7) Գեղագրութիւն, վատ ձեռքի ուղղելը։
Զրի ուսուցումն ցանկացողներին գրող մեքենայի վրա։ Պարապմունքները կուրսերում լինում են ամեն օր։
Ուսումը սկսվելու է սեպտեմբերի 15-ից։ Ընդունելութիւնը սեպտեմբերի 1-ից, ամենայն օր, առաւօտեան ժամը 10-ից մինչև 12-ը, և երեկոյեան 4-ից մինչև 8 ժամը, կուրսեր հիմնողի բնակարանում, Սօլօլակում, Ալէքսանդր Փրիդօնովի տանը № 9, Սերգիեվսկայա և Լերմօնտովսկայա փողոցների անկիւնում։ Ծրագիրը և կանօնները կարելի է ստանալ ձրիապէս կուրսեր հիմնողի բնակարանում։ Օտարքաղաքացիք դիմում են՝ Тифлисъ, С. П. Мануэльянцу. (կ. չ.) 24—25

ՖԻՆԱՆՍՆԵՐԻ ՄԻՆԻՍՏՐՈՒԹԻՒՆԻՑ ՀԱՍՏԱՏՎԱԾ
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ
Երկու սեռի անձանց համար
(Баку, Прачешная, домъ Теръ-Ованесова)
Կուրսերի նպատակն է տալ ուսանողներին մասնագիտական, և առևտրական կրթութիւն և պատրաստել հմուտ հաշուապահներ։ Աւարտողները ստանում են ատեստատներ։ Կուրսերում աւանդվում են՝ 1) Առևտրական Թուաբանութիւն և Թուաբանութիւն համբիչի վրա. 2) Հաշուապահութիւն արդիւնաբերական, գործարանական, առևտրական և բանկային. 3) Առևտրական Թղթակցութիւն. 4) Առևտրական տնտեսագիտութիւն. 5) Առևտրական և մուրհակային օրէնքներ. 6) Գեղագրութիւն և արագագրութիւն (ուղղումն ձեռագրի). 7) Ուսուցումն գրող մեքենայի վրա։ Ուսումն սկսվելու է սեպտեմբերի 20-ից։ Ընդունելութիւնը սեպտեմբերի 1-ից՝ ամենայն օր կուրսերում առաւօտեան ժամը 9-ից մինչև 12-ը և երեկոյեան 4-ից մինչև 7 ժամը։
Կուրսերի կանօնադրութիւնը (уставъ) և մանրամասն ծրագիրը (программа)—տրվում և ուղարկվում են ձրիաբար։ Օտարքաղաքացիները դիմում են Баку, учредителю коммерческихъ курсовъ А. И. Теръ-Каспарову. (չ. կ.) 20—30

1865. Մոսկվա. 1870. Ս.-Պետեր. 1882. Մոսկվա 1896. Նիժնի-Նովգ.
ԿՐԿՆԱԿՕՇԻԿՆԵՐԻ
և ուրիշ ռետինէ գործուածքների համար
ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ պարգևի
(CRAND-PRIX)
ՊԱՐԻԶԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԻՍՈՒՄ
արժանացաւ Ռուսաստանի համար
ՄԻՄԻԱՅՆ
ՌԵՏԻՆԵՂԷՆՆԵՐԻ
ԱՐԴԻՒՆԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ
ՌՈՒՍ-ԱՄԵՐԻԿԱԿԱՆ
ընկերութիւնը Ս. Պետերբուրգում, որ հիմնված է 1860 թւին։
Խնդրում է ռետինէ կրկնակօշիկ գնած ժամանակ ուշք դարձնել նրանի դրօշմանիշի վրա, մանաւանդ ընկերութեան հիմնարկութեան թւականի վրա—„1860“ և „С.-ПЕТЕРБУРГЪ“ բառի վրա՝ կարմիր եռանկիւնու մէջը (գործարանի դրօշմանիշը)։
Մեծ քանակութեամբ վաճառում է
„ՆԷՕՊՕԼԴ ՆԷՑՇԷԼԼԷՐԻ“
Առևտրական Տունը
Ս. Պետերբուրգում, Մոսկվայում, Ռիգայում, Օդեսսայում, Եկատերինոսլավում, Ռոստովում (Դոնի վրա), Խարկովում, Իրկուտսկում, Տաշկենդում և
Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս Ո Ւ Մ 4—80

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 14-го сентября 1904 г. Տպարան «ՀԵՐՄԵՍ» Типографія «ГЕРМЕСЪ» Мадатовская ул. №15.